

A CSALÁDKÖZPONTÚ PEDAGÓGIA GYAKORLATA

Készült az EFOP-3.1.1-14-2015-00001 számú,
Kisgyermekkori nevelés támogatása című kiemelt projekt keretében

A CSALÁDKÖZPONTÚ PEDAGÓGIA GYAKORLATA

TANANYAG

SZERZŐK:

Csákvári Judit
Törökné Kovács Gabriella
Cs. Ferenczi Szilvia

A kiadvány a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
EFOP-3.1.1-14-2015-00001 sz.
Kisgyermekkorai nevelés támogatása c. kiemelt projekt keretében készült

Felelős szerkesztő: Nyitrai Ágnes

Kiadja: Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
Székhely: 1134 Budapest, Tüzér u. 33-35.

Felelős kiadó: Lebovits Gábor ügyvezető
Budapest, 2017

ISBN 978-963-12-6634-4

Az EFOP-3.1.1-14-2015-00001 sz. kiemelt projekt
az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul
meg.

A családközpontú pedagógia gyakorlata

Tananyag

Szerzők

Csákvári Judit

Törökné Kovács Gabriella

Cs. Ferenczi Szilvia

Bevezetés

A családközpontú pedagógia a család működésének rendszerszemléletű megközelítésén alapul, lényegi kiindulópontja, hogy az intézményes nevelés sikeressége nagymértékben függ attól, hogy a nevelő mennyire ismeri az egyes gyermekek családi hátterét, a családi nevelés jellemzőit, mennyire támaszkodik annak értékeire, és hogyan tudja támogatni a szülőket gyermekeik nevelésében, szülői kompetenciájuk erősítésében.

A kisgyermeknevelőtől elvárás, hogy ismerje azokat a kihívásokat, szerepelvárásokat, amelyekkel napjainkban a kisgyermekes szülők szembesülnek, és ezek figyelembevételével előítélet mentes, elfogadó attitűddel, nyitott, partneri kommunikációra képesen alakítsa a szülőkkel való kapcsolatát, támogassa őket gyermekeik nevelésében, a szülői szerepben való helytállásukban, segítse elő, bátorítsa a családok bevonódását az intézmény életébe. A kötet a családközpontú pedagógiai szemléletmód elvi alapjainak elemzésével és a szülő-nevelő kapcsolat alakításának főbb szemléleti-módszertani aspektusainak végiggondolásával segíti a kisgyermeket nevelő szakemberek szemléletének és módszertani kultúrájának alakulását.

Kötetünk „A családközpontú pedagógia gyakorlata” továbbképzés tananyagát tartalmazza, de haszonnal forgathatják a szakemberképzés hallgatói, a már végzett szakemberek, sőt, a szülők is.

Tartalom

1. A család	7
1.1 A gyermekek, a családok és környezetük	8
1.2 Kihívások, szerepelvárások, melyekkel a mai szülők szembesülnek.....	10
1.3 Hátrányos helyzetű, sokproblémás családok	11
1.4 A gyermekkel kapcsolatos nehézségek	12
2. Családközpontú pedagógia	15
2.1 Mi a családközpontú pedagógia? Definíciók, fogalmak, értékek, a téma konceptualizálása	16
2.2 Család-intézmény kapcsolat	18
2.3 A családközpontú gyakorlat a koragyermekkorai fejlődésben, nevelésben és gondozásban, a koragyermekkorai tanulás.....	21
3. A családok támogatása és a bevonás háttértényezői	24
3.1 A szülők megismerése	26
3.2 A gyermek kompetenciái.....	27
3.3 A szülőkkel való kommunikáció.....	28
3.4 A szülők praktikus igényeinek felismerése	31
3.5 Szülői hatékonyság támogatása	32
4. A családok bevonódásának, részvételének elősegítése	34
4.1 Előnyök, lehetőségek, eszközök, módszerek	35
4.2 A motiváció, bátorítás, részvétel fontossága és gyakorlati megvalósítása.....	38
4.3 A bevonódás támogatásának eszközei, lehetőségek biztosítása	40
4.4 A szülőcsoportos beszélgetés módszere és hatékonysága.....	42
4.5 A közösségi (további) erőforrások elérése, program-gazdagítás, hálózatépítés	44
Felhasznált irodalom	46

1. A család

Összefoglalás

A család, mint a gyermek elsődleges szocializációs közege, az optimális fejlődés elősegítésének elsődleges faktora. A család önmagában is rendszer és alrendszere a humánökológiai rendszernek. A gyermek fejlődése védő- és rizikófaktorok összjátékában zajlik.

A szülői szerepbetöltést segítheti, támogathatja a szakember is. Különösen jelentős ez a hatás a hátrányos helyzetű családok esetében vagy a gyermekkel kapcsolatos különleges nehézségek esetén.

Cél

A rendszerszemlélet hasznosságának megértése, a családi működés egyediségének és faktorainak, valamint a lehetséges mintázatoknak az áttekintése.

Kulcsszavak

család, fejlődés, rendszerszemlélet, hátrány, nehézség, védőfaktorok

Tanulást segítő kérdések

Miért mondhatjuk azt, hogy a család rendszerként működik?

Milyen védőfaktorok segíti az optimális fejlődést?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

Danis I. és Kalmár M. (2011): A fejlődés természete és modelljei. In: Danis, I., Farkas, M., Herczog, M., Szilvási, L. (szerk.) *Biztos Kezdet Kötetek I. A génektől a társadalomig: a koragyermekkorai fejlődés színterei*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 76-126 o.

Danis I., Farkas M. és Oates J. (2011): Fejlődés a koragyermekkorban: Hogyan is gondolkod(j)unk róla? In: Danis, I., Farkas, M., Herczog, M., Szilvási, L. (szerk.) *Biztos Kezdet Kötetek II. A koragyermekkorai fejlődés természete – Fejlődési lépések és kihívások*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 24–67.o.

Kas B., Billédi K., Cs. Ferenczi Sz., Csákvári J. és Tánczos É. (2015): *Családi védőfaktorok alkalmazása a gyakorlatban*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.

A család, mint a gyermek elsődleges szocializációs közege, az optimális fejlődés elősegítésének elsődleges faktora. A humán működés mindig társas közegben zajlik, a fizikai és társas környezet a teljes élettartamban meghatározó eleme a fejlődésnek, védő-, támogató és rizikófaktorok forrása. A 0-3 éves korú, családban növekvő gyermekekkel foglalkozó szakembernek fontos ismerni a családi működés jellegzetességeit, a családok támogatásának korszerű módjait, a szülő szerepbetöltésének támogatási lehetőségeit. Ahogyan a bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja is megfogalmazza: „A bölcsődei ellátást nyújtó intézmény, szolgáltató a családi nevelés értékeit, hagyományait és szokásait tiszteletben tartva és azokat erősítve vesz részt a gyermekek nevelésében. Mindezek értelmében fontos a szülők számára lehetővé tenni a tevékeny, különböző szinteken és módokon megvalósuló bekapcsolódást a bölcsődei ellátást nyújtó intézmény, szolgáltató életébe.” [15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről].

A családközpontú pedagógiai beavatkozás feltételezi a megismerés folyamatának ismeretét, a szülő és a gyermek igényeinek, szükségleteinek felmérését, a személyre szabott tervezés szempontjainak figyelembe vételét. A családokkal való munka az ismereteken túl készségeket is igényel, melyek biztosítják a partneri együttműködést, az erőforrások és kompetenciák kiépítésének, kibontakozásának támogatását, a hatékony kommunikációt a felnőtt partnerek és a gyermek-felnőtt között. A család az intézményi szocializáció szempontjából is fontos háttértényező. Az intézményes nevelésben egyre nagyobb hangsúlyt kap a családok bevonásának kérdése, a szülői együttműködés motiválása a gyermek optimális fejlődése érdekében. A családközpontú ellátás soktényezős folyamat, a családi működés korszerű elméleteit, a nemzetközi gyakorlatban már bevált, evidenciákkal alátámasztott, jó gyakorlatokat szükséges hozzá áttekinteni, és nélkülözhetetlenek azok a készségek, praktikák, tippek, amik lehetővé teszik mindenezek beépítését a hazai ellátásba is.

1.1 A gyermekek, a családok és környezetük

Az egyén élete, fejlődése nem csak belső folyamat, annak a rendszernek, környezetnek szerves része, amelyben jelen van. Optimális esetben a gyermek elsődleges szocializációs közege a család. A család működését tekintve önmaga is rendszerként értelmezhető. A rendszer általános tulajdonságai jellemzik, vagyis:

- van *szerkezete*, elemei a családtagok, akik alrendszerekbe rendeződnek (pl. szülők alrendszere, testvérek alrendszere);
- van *funkciója*, és tagjai folyamatos kapcsolatban vannak egymással, mely kapcsolatot *szabályok*, normák irányítják;
- a család egy *élő rendszer*, ahol minden családtag viselkedése, gondolkodása, személyisége hatással van a többi családtag viselkedésére, gondolkodására, személyiségére, és ahol közösen alakítják a családi szokásokat, a kommunikációt, a konfliktusok megoldását, a feszültségekkel való megküzdést, a családi szerepeket;
- az *egész több, mint a részek összessége*, azaz minden családban kialakul valamilyen egység, és rend, a család működését nem tudjuk úgy megérteni, ha tagjait, tulajdonságaikat egyszerűen egymás mellé helyezzük, hanem egymáshoz való viszonyukban és kommunikációs jellegzetességeik, szokásaik, értékeik, hagyományaik mentén érthetőek meg, ezeken keresztül lehet egy-egy családhoz kapcsolódni.

A család nem légtüres térben létezik, része a humánökológiai rendszernek. A gyermekek változatos családi környezetben nőhetnek fel, a szokások, normák, szabályok és értékek széles spektruma jellemezheti a családokat. A családi működést, a gyermek fejlődését számos tényező befolyásolja, melyeket úgy tudunk elképzelni, mint koncentrikus köröket a gyermek körül. Ide tartozik a szűkebb és tágabb család, a bölcsőde, óvoda, iskola, a szülő munkahelye, de a gyermeknevelési szokások, kultúra, gazdasági helyzet, sőt, például az adott ország törvénykezése is befolyásolja a családok életét. Vannak tényezők, melyek közvetlenül (például családtagok, saját kisgyermeknevelő), és vannak, melyek közvetetten, például a szülőkön keresztül hatnak a gyermek fejlődésére, ilyen lehet pl. szülők munkahelye (Danis és Kalmár, 2011).

A gyermeki fejlődés rizikó- és védőfaktorok összjátékának eredményeként alakul. A lehetséges rizikók érinthetik a gyermeket közvetlenül, a családot, vagy a családot körülvevő környezetet is (pl.: koraszülöttség, szenvedélybeteg szülő, mélyszegénység, háború). A rizikó nem azt jelenti, hogy a fejlődés egyértelműen rossz irányba halad. Annak *valószínűsége* nő meg, hogy a fejlődést befolyásoló tényezők kedvezőtlen összjátéka esetén nem biztosított az optimális fejlődés.

A fejlődési rizikó, vagyis annak kockázata, hogy a fejlődés menet eltér az optimálistól, lehet egyéni/biológiai jellemző és származhat a környezetből is. A szétválasztás csak mesterségesen lehetséges, az egyéni rizikónak is mindig van környezeti következménye, egyén és környezet folyamatosan és aktívan kapcsolatban van, hat egymásra. A lakóhely, a fizikai környezet, az anyagi jólét, a család jellemzői, a szülők állapota, a gyermek állapota, a tartós stressz hatások mind forrásai lehetnek a fejlődési rizikónak (Danis és Kalmár, 2011).

A védőfaktorok is sokfélék lehetnek. Bizonyítékok támasztják alá, hogy a szülők reziliens működése, a támogató társas környezet, a szükséghelyzetben elérhető konkrét támogatás, a szülők nevelésről, fejlődésről való ismeretei és a gyermek társas és érzelmi készségei alapvető védőfaktorok minden család életében.

- **Szülői reziliencia**

A reziliencia szó rugalmas ellenállóképességet jelent. Azt a jelenséget írja le, amikor a nehéz körülmények ellenére is optimális irányban marad a fejlődés. Nem tulajdonság, inkább készségek együttese, tanulható, fejleszhető. A szülői reziliencia alatt azt értjük, hogy a szülő az őt érő stresszt képes úgy kezelni, hogy az nem jelenik meg a nevelési helyzetben, valamint örömmel gondolkodik a gyermekére és saját szülőiségére. A nehézségei ellenére is képes gyermeke számára optimális nevelési, fejlesztési, gondozási környezetet teremteni, megfelelő figyelmet adni.

- **Társas kapcsolatok**

A támogató társas kapcsolatok praktikus segítséget, információforrást és érzelmi támogatást is jelenthetnek. Minél szélesebb a társas háló, annál valószínűbb, hogy családi működéssel, gyermekneveléssel kapcsolatos nehézségek esetén a szülők találnak informális segítséget a környezetükben.

- **Szülői neveléssel és a gyermeki fejlődéssel kapcsolatos ismeretek**

A kisgyermeknevelő számára nem meglepő, hogy minél tájékozottabb a szülő a gyermeknevelés kérdéseiben, minél több ismerete van a gyermeki fejlődés sajátosságairól, annál könnyebben birkózik meg a feladatokkal. Ennek a védőfaktorok fejlesztése, kiépítése lehet a családközpontú munka egyik fókusza.

- **Konkrét támogatás szükséghelyzetben**

Több-kevesebb nehéz vagy kritikus helyzet minden kisgyermekes családban előfordul. Az ilyenkor elérhető támogatások nagyobb nehézségeket tudnak megelőzni, gyors segítséget jelenthetnek a bajban. Ehhez az szükséges, hogy a családok a lehetséges szolgáltatások minél szélesebb körével legyenek tisztában és legyen stratégiájuk ezeket elérni, segítséget kérni. A családközpontú munkában ezért hangsúlyos a jól informált szakember, aki a szolgáltatások széles körét ismeri és az információt közvetíteni is tudja a szülők felé.

- **A gyermekek társas és érzelmi kompetenciái**

A társas és érzelmi kompetencia az a védőfaktor, amely a gyermek sajátossága, de nem független a szülői működéstől. Kutatások bizonyítják, hogy minél jobb színvonalúak a gyermek társas készségei és minél hatékonyabb az érzelemszabályozása, annál könnyebb az intézményes beilleszkedése. A családközpontú munka fontos fókusza lehet a szülők segítése, támogatása abban, hogy gyermekük társas-érzelmi készségeinek fejlődését hatékonyan támogassák (Kas et al., 2015).

Az erősségek mentén, a védőfaktorokban gondolkodva a szakember a család számára a pozitívumokat, a lehetőségeket, az értékeket tudja kommunikálni, mely megalapozza a jó kapcsolatot és kiindulópontját jelentheti a szülő aktív bevonásának, a családközpontú pedagógiai munkának.

1.2 Kihívások, szerepelvárások, melyekkel a mai szülők szembesülnek

A szülők többsége azt szeretné, hogy gyermekei sikeresek legyenek az életben. Ehhez a gyermekeknek sok támogatásra van szükségük, melyet a szülőknek a mindennapi feladataik, munka és stressz mellett egyre nehezebb biztosítaniuk. A szűkebb és tágabb támogató közösségek (pl.: tágabb család, lakókörnyezet) az esetek többségében már nincsenek meg a szülők körül, így szülői feladataik megoldásában főként csak magukra számíthatnak. A család, a szülők és a gyermekek támogatásában így a kisgyermeket nevelő intézmények, szolgáltatások egyre hangsúlyosabbá válnak, mind a gyakorlati segítségben, mind a gyermekekkel, gyermekneveléssel kapcsolatos információk nyújtása terén (Barbour, 1996).

A gyermek fejlődéséhez az állandó háttérrel általában elsődleges gondozói, leggyakrabban szülei biztosítják. A szülők vélekedéseit, attitűdjeit, gyermeknevelési gyakorlatát sok hatás alakítja, melyek közül kiemelkedő a gyermeket nevelő kisgyermeknevelők, pedagógusok, illetve a gyermekekkel foglalkozó más szakemberek befolyása. Sok szülő bizonytalan, mely bizonytalanságot fokozhatja a gyermekneveléssel kapcsolatos számtalan elérhető, sokszor egymásnak ellentmondó információ. Az ő számukra a szakemberek hozzáállása, viselkedése, véleménye, információi különösen fontosak lehetnek. Bár a szülők az első, és legalapvetőbb nevelői gyermeküknek, az intézmény, és a körülmények, melyek között a gyerek él, szintén befolyásolják növekedését és fejlődését. Ideális esetben ezek a hatások stabil környezetet nyújtanak, melyben a gyermek a folytonosság egy fajtáját tapasztalja meg, és ez elősegíti optimális fejlődését (Barbour, 1996).

A gyermekek fejlődésében a folytonosság biztosítását az intézmények részéről három tényező segíti (Lombardi, 1992):

- a gyerekek fejlődésének megfelelő nevelési program/nevelési terv/szakmai program;
- szülő és intézmény együttműködése;
- közösségi támogatás és szolgáltatások, melyeket a szociális és gyermekjóléti rendszer nyújt.

Az a nevelő, aki támogató kapcsolatot épít ki a szülőkkel, befolyásolhatja ezt a három tényezőt. Segíthet a szülőknek

- megérteni és elfogadni a gyerekek fejlődésének megfelelő nevelési programot/nevelési tervet/szakmai programot;
- megfelelő nevelési stratégiákat alkalmazni;

- hosszú távú együttműködések építeni az intézményekkel;
- támogató kapcsolatokat létrehozni a többi szülővel,;
- hasznosítani a közösségi szolgáltatásokat (Barbour, 1996).

1.3 Hátrányos helyzetű, sokproblémás családok

A hátrányos helyzet (szülők alacsony iskolai végzettsége, alacsony foglalkoztatási státusza, szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezet vagy komfort nélküli lakáskörülmények) komoly rizikótényező a fejlődésben. Önmagában nem veszélyezteti a fejlődést, hiszen viszontagságos körülmények között is van lehetőség az erősségek és kompetenciák kibontakoztatására, ugyanakkor a fejlődés optimális mederben maradása, tartása nehezebb.

A hátrányos helyzet, a nehéz gazdasági körülmények, és/vagy a lakhatás, táplálkozás, egészség akadályozottsága, nehezítettsége tartós stresszként lehet jelen a család életében. A létfenntartás lekötöti a szülők energiáit, az alapszükségletek (fiziológiai és biztonsági szükségletek) kielégítésére fordított rengeteg energia miatt a családnak nincs, vagy nagyon kevés a kapacitása a társas életre, a tanulásra, az önfejlesztésre. Emellett a hátrányos helyzetű családok életében jelen lévő folyamatos, tartós és erőteljes stressz megnehezíti a hatékony, előrevívő nevelési stratégiák alkalmazását, a gyerekek optimális fejlődésének szülői, családi támogatását.

A hátrányos helyzetű, szegénységben élő, esetenként sokproblémás családok gyermekeinek szóló koragyermekkori programok a 60-as években indultak. A programok célja a tanulás és fejlődés támogatása volt, mivel ebben az időszakban a fejlődés különösen érzékeny a környezeti hatásokra. A korai programokban a kognitív fejlődés volt előtérben, a gyermekek jólléte (nem anyagi értelemben, hanem a teljes pszichés jól-éltre vonatkozóan) kevésbé (Bowman et al., 2001). Ez azóta megváltozott, mára a társas-érzelmi kompetenciák fejlesztése számos program középpontjába került.

Az elmúlt 4 évtizedben sok hatásvizsgálat készült a hátrányos helyzetű gyermekeknek szóló programok hatásait, eredményességét vizsgálva. Az eredmények szerint ezek a programok pozitív hatást gyakorolnak a kognitív, érzelmi és társas fejlődésre a korai években. Magyarországon ilyen program a Biztos Kezdet Gyerekházakban működik. Azoknak a programoknak van a legnagyobb kezdeti hatása, melyek:

- több szolgáltatást nyújtanak (évente nagyobb óraszámban, és több éven keresztül);
- kedvezőbb nevelő-gyerek aránnyal dolgoznak (pl.: 1 felnőtt 3 csecsemőre, 1 felnőtt 6 3-4 évesre);
- magasan képzett a személyzet (Bowman et al., 2001).

A hosszú távú hatások azonban nem egységesek. Egyes kutatásokban idővel csökkent a hatás, és néhány évvel a program befejezése után már nem volt mérhető. A további vizsgálatok azt mutatják, hogy van hosszú távú pozitív hatás a gyermek tapasztalatszerzésére, tanulására és majdani iskolai sikerére, de az IQ-ra gyakorolt hatás csökken az idővel.

A **bizonyítottan hosszú távú hatással bíró programok** közötti hasonlóságokat és különbségeket nézve a legtöbb ilyen programra a következők voltak jellemzőek (Bowman et al., 2001):

- *a nevelési, fejlesztési program, szakmai program, nevelési terv tartalma és a tapasztalatszerzési/tanulási folyamatok fejlesztik az iskolához szükséges készségeket, középpontban a nyelvi fejlődéssel*

Az iskola előtti intézményes nevelés egyik célja az iskolára felkészítés, az iskolai sikeresség megalapozása. Azokban az esetekben, amikor a családi háttér kevésbé teszi lehetővé a különböző készségek, különös tekintettel a nyelv fejlődését, a bölcsődei és óvodai nevelésnek különösen nagy jelentősége van abban, hogy a gyermekek ne induljanak hátránnyal az iskolában.

- *magasan képzett szakemberek, akik reflektív nevelési gyakorlatot alkalmaznak, jól képzett gyermekfelügyelet mellett*

A reflektív nevelés során a kisgyermeknevelő folyamatosan és tudatosan elemzi a saját tevékenységét, reakcióit, nézeteit, valamint a csoport és a gyerekek tevékenységét, történéseit. Az elemzés célja egyrészt a munka ellenőrzése, másrészt fejlesztése (Szivák, 2010).

- *kis csoportok, és kedvező nevelő-gyermek arány*

Kiseb csoport esetében a nevelőnek több ideje és energiája jut egy-egy gyermekre, melyből minden gyermek profitál, és a nevelő számára is kedvezőbb munkakörülményeket jelent, ez pedig a kiégés esélyét csökkenti.

- *intenzív, koherens programtervezés*

Amennyiben a gyermekeknek és családoknak szóló programokban zajló tevékenységek kapcsolódnak egymáshoz, egymásra épülnek, támogatják egymást, hatékonyabban támogatják a gyermekek optimális fejlődését.

- **együttműködő kapcsolat a szülőkkel**

A szülőkkel és a családokkal való együttműködés, jó kapcsolat növeli az esélyét annak, hogy a szülők is beépítik nevelési gyakorlatukba az intézményben alkalmazott jó gyakorlatokat, elfogadják a nevelők támogatását, melyek segítik a kompetens szülői viselkedést. A magas színvonalú szülői működés pedig bizonyítottan támogatja a gyermekek optimális fejlődését.

1.4 A gyermekkel kapcsolatos nehézségek

A gyermekekkel kapcsolatos nehézségek négy csoportba sorolhatók:

- (1) Érinthetik a gyermek fejlődési jellemzőt, meglapábbodott vagy akár eltérő fejlődésmenet is jelen lehet, esetleg a gyermeki fejlődés jelentősen gyorsabb az átlagnál, vagy kiemelten tehetséges a gyermek. Az eltérő fejlődésmenet okai, mértéke, tünetei és következményei változatosak. A diagnózis lehet egyértelmű, gyorsan azonosítható, ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a szülőknél, szakembereknél felmerül az eltérő fejlődés gyanúja, de a végleges diagnózishoz vezető út sok vizsgálat, remény és csalódás után érhető el. Mindkét helyzet nehezített szülőszerepet eredményez, hiszen nem várt problémákhoz, nem ismert nehézségekhez kell alkalmazkodni úgy, hogy a gyermeknevelés még tipikus fejlődés esetén is bővelkedik a stresszes helyzetekben. A krónikus betegség, fogyatékoság vagy különleges tehetség szinte mindig kihat a fejlődésre, de ezen túl, nevelési és gondozási feladatokban is érződik a hatásuk. A kisgyermeknevelőnek nem feladata a gyermek diagnosztizálása, vagy a

szülők pszichológiai segítése. A szakember akkor jelent segítséget, ha minél felkészültebb az adott zavarral, nehézséggel vagy tehetséggel kapcsolatos fejlődési jellemzőkből, melyek nyomán tájékoztatást tud a szülők számára nyújtani, és a bölcsődei ellátást is a gyermek fejlődési szükségleteihez tudja igazítani.

- (2) A gyermekkel kapcsolatban gondozási nehézségek is jelen lehetnek, melyek a szülő, elsődleges gondozó számára kihívást jelentenek. A gondozási nehézség nem kizárólag fejlődési nehézség következményeként állhat elő. A tapasztalatlan szülők gyakran számolnak be aggodalmakról, szorongásról, hogy nem érzik kompetensnek magukat gyermekük gondozásában és úgy vélik, nem elég jó szülei gyermeküknek. A szakember akkor jelenti az igazi segítséget ezekben a helyzetekben, ha nem akar az eredeti szülő helyett jobb szülője lenni a gyermeknek vagy az egész családnak, hanem a szülőket biztatja a tájékozódásra, a gondozási műveletek magabiztos gyakorlására, megtanulására, erősíti hitüket abban, hogy jól tudnak gondoskodni gyermekükről.
- (3) A gyermek nevelése is lehet nehézség, melyben a szülőnek szüksége lehet támogatásra. A nevelési helyzeteket gyakran azonosítjuk a jutalmazás, büntetés kérdéskörével, pedig ez koránt sincs így. A reális elvárások, jutalmazás, fegyelmezés, szabályozás kérdésköre olyan nevelési témák, amelyek a gyermek életkorával haladva jelentős tartalmi alakuláson mennek keresztül. A neveléssel kapcsolatos témákat nem lehet egyszer megtanulni, megbeszélni. Ahogy a gyermek növekszik, a családi működés, a körülmények változnak, újabb és újabb kihívásokat jelent ez a terület is. A szakember ebben az esetben is akkor tudja leginkább támogatni a családot, ha nem akar az eredeti szülő helyett jobb szülője lenni a gyermeknek, megmutatni, hogy rá „hallgat” a gyermek, hanem a szülőket biztatja az információszerzésre, nevelési stratégiák megtanulására, gyakorlására, közösen gondolkodik a szülőkkel, erősíti hitüket abban, hogy jó szülőkké válhatnak.
- (4) A gyermekekkel kapcsolatos további nehézsége lehet a szülőknek, ha nem, vagy csak részben tudják biztosítani a gyermek optimális fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermek alapszükségleteinek (létfenntartáshoz kapcsolódó szükségletek, pl.: táplálkozás, biztonságos lakhatás) kielégítése a szülő hibáján kívül veszélybe kerülhet, például egyik vagy mindkét szülő munkahelyének elvesztése. A gyermek fizikai, társas, érzelmi szükségletei kielégítetlenül maradhatnak például a szülő súlyos balesete, betegsége (és megfelelő tágabb család hiánya) következtében, amikor a szülő nem tud gondoskodni gyermekéről. Amennyiben szükséghelyzetben a szülő önmaga nem tudja megoldani a problémát, és nem tud baráti, családi, közösségi segítséget kapni, a szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi rendszerhez fordulhat átmeneti vagy tartós segítségért. A kisgyermeknevelő (és a gyermekek napközbeni ellátását nyújtó intézmény/szolgáltató) feladata ebben az esetben a szülő támogatása a helyzet megoldásában, akár információkkal, akár konkrét segítségnyújtással (például térítési díj elengedéssel, részletfizetési lehetőséggel, stb.).

A bölcsődés gyerekek képességei, nehézségei, erőforrásai, kulturális és gazdasági háttere, szokásai jelentősen eltérnek egymástól. Ugyanakkor azok az alapelvek, melyek a tipikus fejlődésű gyermekek minőségi napközbeni ellátására jellemzőek, relevánsak az atipikus fejlődésű gyermekek számára

nyújtott szolgáltatások esetében is. **A nevelő gyakorlatának előre megtervezettnek, szisztematikusnak és egyénre szabottnak kell lennie minden gyermek esetében, igazodva a gyermek szükségleteihez, sajátosságaihoz.** Eltérő fejlődésmenet esetén még jelentősebb a célzott, következetes és gyakori beavatkozás a hatékony tapasztalatszerzés/tanulás biztosításához. A készség elsajátítását és a készség generalizációját is meg kell tervezni, vagyis nem elég, ha az intervenció alkalmakkor sikeres a gyermek a kívánt készség tekintetében, hanem figyelmet kell fordítani arra is, hogy változatos helyzetekben és környezetekben is megjelenjen az adott készség (Bowman et al., 2001).

Fogyatékos gyermekek esetén a minőségi programok jellemzői közül négy különösen fontos (Bowman et al., 2001):

Kommunikációs hangsúly

A nyelvre irányuló intervenciók a kisgyermekkorú kommunikációs zavarok széles spektruma esetében hatékonyak.

Hangsúly a társas és érzelmi készségeken

A fogyatékos kisgyermek gyakran mutat nehézségeket a társaikkal való kapcsolatok építésében és barátságok kötésében (Guralnick, 1990). Kevesebb társas interakcióba lépnek, mint a velük azonos fejlődési szinten lévő gyermekek fogyatékoság nélkül (Odom et al., 1990).

Az egyének közötti különbségekre való odafigyelés

Fogyatékos gyermekek esetében ez a jellemző különösen kihívásokkal teli, és speciális ismereteket igényel. Az önszabályozó és figyelmi kapacitás ebben az életkorban egyébként is még fejlődőben van, és sok fogyatékos gyermek esetében ez a kapacitás jóval nagyobb kihívást jelent. A programokat tervező nevelőnek meg kell értenie

- (a) a gyermekek egyéni érzékenységét, fogékonyságát a környezet ingereire;
- (b) a gyermekek képességének azt a szintjét, amelyen adaptívan be tudnak vonódni a környezetbe;
- (c) a figyelem, érdeklődés, szándék kifejezésére használt egyéni viselkedésmódjukat (Bowman et al., 2001).

Hangsúly a szülői részvételen

A szülői részvétel a minőségi koragyermekkorú programok és ellátások közös jellemzője. A szülők bevonódása különösen fontos fejlődési kérés esetén, a gyermek fejlődését nyelvi és társas készségek terén nagyban támogatja és elősegíti. Azonban a szakembernek nem elég segíteni a családnak abban, hogy hogyan támogassák a gyermek fejlődését. A családok támogatásának más formáira is szükség van, ezekről szólnak a következő fejezetek.

2. Családközpontú pedagógia

Összefoglalás

A nevelés színterei az intézmény és a család, hangsúlyos a kettő kapcsolódásának minősége, tartalma. A családokra irányuló gyakorlat számos változáson ment át az elmúlt évtizedekben. A szakember szerepe igen jelentős a korai tanulásban, nevelésben és gondozásban. A családközpontú gyakorlatból számos előnye származik a gyermeknek, a családnak, és a szakembernek is.

Cél

A családközpontú pedagógia mögött meghúzódó fejlődés és szempontrendszer áttekintése, a szakember-jellemzők hatásának megértése, a családközpontú gyakorlat faktorainak feltérképezése.

Kulcsszavak

családközpontú pedagógia, családközpontú gyakorlat és szemlélet, korai tapasztalatszerzés/ tanulás

Tanulást segítő kérdések

Hogyan alakultak át a hangsúlyos témák a családokra irányuló munkában az elmúlt évtizedekben?
Mik a családközpontú szemléletű szakember jellemzői?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

Czeizel B. és Kemény G. (2015): A korai fejlesztéstől a családközpontú kora gyermekkori intervencióig. A törvényi szabályozástól az interdiszciplináris szemlélet és gyakorlat megvalósulásáig a Budapesti Korai Fejlesztő Központban. *Gyermeknevelés* 3/2 77–92.
Teleki B. (2003): *Családpedagógia (Szociális füzetek 4.)* Korda Kiadó, Kecskemét.

A nevelési gyakorlatban régóta fennálló nézet, hogy az erős család-intézmény kapcsolat szükséges és fontos feltétel a gyermek optimális fejlődése és későbbi iskolai teljesítménye szempontjából is. A családokra is irányuló pedagógiai munka célja, hogy támogassa és erősítse azokat a szülői képességeket, amelyekkel olyan minőségi tapasztalatokhoz és lehetőségekhez juttatják gyermekeiket, melyek segítik fejlődésüket (Dunst, 2002).

A családokra irányuló pedagógiai munka tehát tudomány és gyakorlat is. Keresi és vizsgálja a nevelés lehetőségeit, módszereit, eszközeit a családon belül, szem előtt tartja a család összes tagjának fejlődését, a családi klímát, a közös tevékenységeket, melyekben lehetőséget lát a fejlődés optimális irányba terelésére (Teleki, 2003). Ahogyan minden pedagógiai munka, minden nevelés többszereplős, így a családra irányuló pedagógiai munkában is egyaránt fontos megismerni a családok és a szakemberek jellemzőit, lehetőségeit.

2.1 Mi a családközpontú pedagógia? Definíciók, fogalmak, értékek, a téma konceptualizálása

Sokféle elnevezésben fordul elő a családra irányultság: régebben családokért való munkának vagy családbarát megközelítésnek nevezték, de használatos a családtámogató és természetesen a családközpontú kifejezés is. A családközpontúság arra utal, hogy az ebben a személetben dolgozó szakember olyan elveket, értékeket vall, olyan gyakorlatokat valósít meg, melyek erősítik és támogatják a családok kapacitását a gyermeki fejlődés és tanulás előmozdítására, hatékonyabbá teszik a családi nevelést.

Többféle meghatározás is született a családközpontúság lényegének leírására. Fontos tulajdonsága ennek a megközelítésnek, hogy **a családok méltóságát tiszteletben tartó elvek és gyakorlatok mentén valósul meg, személyre szabott, rugalmas és válaszkész, megosztja az információkat**, hogy a családok minden döntésre felkészültek lehessenek (Dunst, 2002).

A családközpontúság egy ellátási filozófia,

- amelyben a döntő szerep a felismert és elismert családé;
- amely támogatja a családot alapvető gondozói és döntéshozói szerepében; és
- amelyben a szülők és szakemberek egyenlők.

Elvek és gyakorlatok kombinációja, melyet meghatároznak azok a munkamódok, amelyek a család igényeire reagálnak, és a kompetencia fokozást tűzik ki célul (Espe-Sherwindt, 2008).

A szülő-szakember együttműködés és partnerség az a kontextus, amiben a szülő a nevelési, gondozási programhoz tud kapcsolódni. Kutatások támasztják alá, hogy ha a család involvált, vagyis bevonódott a gyermek korai ellátásba, akkor az adott gyermek az általános iskolában és később is jobban teljesít (Dunst, 2002).

Emellett azt is tudjuk, hogy nem csak a bevonódás, hanem a mélyebb elköteleződés is számít (Halgunseth, et al., 2009). A gyermek optimális fejlődése melletti családi elköteleződés fokozza a gyermek tanulási képességét (nem kizárólag iskolai tanulás értelemben, hanem az egész korai tapasztalatszerzési folyamatban is) és a családi jólléthez is hozzájárul. Lényege a folyamatos, kölcsönös, erősségeken alapuló partneri kapcsolat a család és az intézmény között. Az elköteleződés megvalósulása az alábbi hat faktor segítségével lehetséges:

- (1) Az intézmény nevelési programja bátorítja a **családi részvételt** a gyermek nevelésével kapcsolatos döntéshozatalban, lehetőséget teremt a folyamatba való aktív bekapcsolódásra.
- (2) Folyamatos **kétoldalú kommunikáció**, melyet számos módon elősegít az intézmény, igazodva a család nyelvhasználati jellegzetességeihez.
- (3) Együttműködés és az ismeretek, **információk rendszeres cseréje**. A családok a gyermekről való különleges tudásukat, készségeiket meg tudják osztani a szakemberekkel az intézmény által szervezett közös programokon, eseményeken, és eközben a kisgyermeknevelő bepillantást nyerhet a család életébe, a közösség működésébe és ezeket az információkat beépítheti a saját gyakorlatába.

- (4) A családok és az intézmény is hangsúlyt fektet a **tanulási tevékenységek** és tanulási lehetőségek kialakítására és fenntartására az otthoni és a szabadidős környezetben is.
- (5) A családok olyan otthoni környezet kialakításához kapnak segítséget, mely értékeli és fokozza a tapasztalatszerzést/tanulást, az intézménnyel közösen alakítanak ki **célokat** mind az otthoni, mind a gyermek intézményi tevékenységére vonatkozóan.
- (6) Az intézmény folyamatos és **átfogó rendszert** alakít ki, melynek segítségével támogatja a családok elköteleződését.

A kutatások a családorientált programok négy, széles körben elterjedt, változatát azonosították, a kevésbé családközpontútól az inkább családközpontúig (Cohrssen et al., 2010), melyek egy kontinuumot alkotnak. A családok jellemzően a családközpontú gyakorlatokat szeretik és támogatják, nem a szakemberközpontú működést.

A családközpontú, családok elköteleződését hangsúlyozó modellt megelőző megközelítések hibáiból érdemes tanulni. A korábbi modellek a családok részvételének felelősségét a családra hárították, például járnak-e szülői értekezletre, megbeszélnek-e a gyermekkel az intézményben történeteket, vállalnak-e önkéntes munkát az intézmény érdekében. Ezek fontosak, de ugyanakkor nem elégségesek a családközpontú munka megvalósításához.

A következő fejezetekben példák, gyakorlatok kerülnek ismertetésre a családközpontú pedagógia kialakításához, megvalósításához és fenntartásához.

1. ábra A családközpontú gyakorlat felé
(Cohrssen et al., 2010 modellje Dunst (1991) alapján, 7.o.)

Szakember-központú modellek	Családokkal szövetséges modellek	Családokra fókuszáló modellek	Családközpontú modellek
<p>A szakember birtokolja a tudást, mellyel a probléma megoldható. A problémát a család segítség nélkül nem tudja megoldani. A gyermek megfelelő növekedéshez és fejlődéshez szükséges szükségleteiről a szakemberek többet tudnak, mint a szülők. A családokra úgy tekintenek, mint akik nem képesek segíteni gyermekeiknek.</p>	<p>A szakember birtokolja a tudást, de egy kicsit jobban bevonja a családokat, rájuk támaszkodik a tudás gyakorlatba való átültetésében. A családra úgy tekint, mint amelynek szüksége van a szakember irányítására. A szakember jobban tudja, de hisz benne, hogy instrukcióit a családok segíthetnek megvalósítani, a gyermek és az egész család javára.</p>	<p>A szakember a családok szerepére pozitívabban tekint, de a családokat továbbra is arra bátorítja, hogy vegyenek igénybe egy sor szolgáltatást, melyek segítenek nekik a gyermek szükségleteinek kielégítésében. A szakember és a családok megbeszélik, mit kell fejlesztenie a családnak saját működési módján. A szakember és a család megbeszélik a család szükségleteit, és a szakember segít a családnak kiválasztani a legjobb opciót saját maguk és a gyermek számára.</p>	<p>A példaértékű családközpontú gyakorlat akkor éri el célját, ha a család meghatározta, milyen segítségre van szüksége, és a szakember szerepe az, hogy megkönnyítse az egyes családtagok szükségleteinek összeegyeztetését. Az erősség és kompetencia alapú megközelítéssel dolgozó szakember, és a szolgáltatások támogatása segíti a családokat saját formális és informális erőforrás hálózatuk felépítésében. A szakember meghallgatja, mit szeretne a család a gyermeknek, és ha lehetséges, segít a családnak kielégíteni ezeket a szükségleteket, vagy segít kielégíteni a család saját igényeit. Ez a megközelítés felhatalmazza a családot.</p>

2.2 Család-intézmény kapcsolat

A családok és a gyermekeket nevelő intézmények közötti kapcsolatot sok tényező befolyásolja, például a szülők saját gyermekkori élményei, kulturális háttere, aktuális tapasztalatai. A kisgyermeknevelőknek alapvető szerepük lehet annak alakításában, ahogyan a szülők intézményes neveléssel kapcsolatos attitűdjei alakulnak. Ők az első hivatásos gyermeknevelők, akikkel a szülők találkoznak, így a róluk alkotott benyomások alakítják az intézményről, és az intézményes nevelésről általában kialakított képüket. Ez az első kapcsolat lehet támogató, kölcsönös, egymás tiszteletére épülő, vagy távolságtartó, ellenséges is. Ideális esetben az intézményes neveléssel való első találkozásnak gondoskodónak és

támogatónak kellene lennie (Swick, 1994). Az első életevek alapvetően fontosak a gyermek életében és a tapasztalatszerzésben/tanulásban, de ugyanúgy fontosak a szülők bevonódásának megalapozásában is. Ha a szülők nem vonódnak be gyermekük korai intézményes nevelésébe, nem valószínű, hogy később bevonódnak az iskolai nevelésbe (Barbour, 1996).

A család-intézmény kapcsolat leginkább a szülők aktív bevonásán keresztül építhető. A szülők bevonása számos módon gazdagíthatja a kisgyermekes intézményes nevelését. A szülők különböző eseményeket, programokat szervezhetnek, mellyel hozzátehetnek a pedagógus erőforrásaihoz. Megoszthatják tudásukat bizonyos témákban, adhatnak anyagokat, eszközöket. Szervezhetnek támogatókat, gyűjtéseket, és részt vehetnek a döntések meghozatalában (Barbour, 1996).

Ezeken túlmenően a bevont szülők gyakran lesznek a pedagógusok szószólói. Ezek a szülők azok, akik kiállnak a kisgyermeknevelők mellett, szorgalmazzák az ő továbbképződési lehetőségeik gazdagítását, az infrastrukturális fejlesztéseket, sürgetik a fenntartót, az intézményt, hogy teremtsen meg a feltételeket a szakemberek készségeinek fejlesztéséhez, hogy a gyerekeknek a legjobb színvonalú szolgáltatást nyújthassák (Gestwicki, 1992).

Mindemellett azt is tudjuk, hogy a szülők bevonódása gyermekük fejlődésébe, tapasztalatszerzésébe/tanulásába és intézményes nevelésébe csökkenti a későbbi droghasználat és erőszakos viselkedés kockázatát a gyermeknél (Patrikakou, 2008).

Családközpontú gyakorlat

A családközpontú gyakorlat megvalósítása során a nevelő és az intézmény:

- felismeri, hogy a család jelenti az állandóságot a gyermek életében;
- bátorítja a szülő-szakember együttműködés minden szintjét, a személyes ellátástól a programok fejlesztésén/implementálásán/értékelésén keresztül a szakpolitika formálásáig;
- tiszteletben tartja a családok etnikai, kulturális, szocio-ökonómiai sokféleségét;
- felismeri a család erősségeit, egyediségét és különböző megküzdési módjait;
- támogató módon osztja meg a teljes és elfogulatlan információkat;
- bátorítja a családok közötti kapcsolatépítést, egymás támogatását;
- az eltérő fejlődésmentű gyermekeket és családjaikat a létrehozott rendszer részének tekinti;
- akadálymentes szolgáltatási rendszert tervez, amely rugalmas, kulturálisan kompetens és a családok valódi szükségleteire reagál.

Valóban számít a családközpontú gyakorlat?

Számos kutatás, elemzés támasztja alá, hogy a családközpontú gyakorlat használata szorosan kapcsolódik a szülők énhatékonyság élményéhez, a programmal való elégedettséghez, a gyermek fejlődésének, működésének pozitív észleléséhez és a szülői viselkedéshez. A szülők kontroll élménye is növekedett, valamint sokkal inkább segítőkészek értékelték a támogatást és az ellátást és gyermekük viselkedését is. Saját családi jóllétüket pozitívabban értékelték, kompetensebb és magabiztosabb szülőnek tartották magukat, ami azért fontos, mert mindkét tényező jelentős hatással

van a gyermek fejlődésére. A családközpontú gyakorlat hasznosságát többféle ellátási formában, sokféle családdal (pl. fogyatékos gyermeket nevelő család), a gyermekek változatos életkorában, különböző gazdasági és kulturális háttérű családok esetében igazolták. **Mind a gyermek, mind a szülő, és összességében az egész család is profitál belőle** (Espe-Sherwindt, 2008).

Családközpontú szemléletű szakember

A családközpontú gyakorlat mely jellemzői számítanak? A családokkal való munka akkor lehet hatékony, ha figyelembe veszi, hogy az intervenció nyújtása során a „*Hogyan*” ugyanolyan fontos, mint a „*Mit*”.

Hogyan?

- (1) Erősségek hangsúlyozása a hiányokkal szemben.
- (2) A család választásainak és kontrolljának támogatása a források és lehetőségek terén.
- (3) Együttműködő kapcsolatban a szülő és a szakember.

Hogyan néz ki ez a mindennapok gyakorlatában? A családorientált szakember, nevelő:

- Ismeri az erősségeket, védőfaktorokat általában.
- Ezeket felismeri a család és a gyermek életében, működésében.
- Személyre szabott, konstruktív visszajelzést ad.
- Ismeri a lehetőségeket, forrásokat általában.
- Informálja a családokat a szükségleteiknek megfelelő forrásokról és lehetőségekről.
- A családot tekinti a döntéshozónak saját működésükben.
- Képes a család által választott úton támogatni őket.
- A családot a gyermek legfontosabb közegének tartja.
- A szülőt önmagával egyenrangú szakértőnek tartja a gyermek körüli döntésekben.
- Saját szakmai kompetenciájával kiegészíteni és nem legyőzni igyekszik a szülő kompetenciáját.

A családközpontú gyakorlatban a kutatások két kapcsolódó, de egymástól jól elkülöníthető összetevőt azonosítottak a szakember viselkedésében: (1) kapcsolati összetevő: barátságosság, jó interperszonális készségek, pozitív attitűd és viselkedés a család képességeihez, valamint (2) részvételi összetevő: a család döntéseinek és tevékenységeinek támogatása, rugalmas és reagáló szakember.

Kapcsolat

A kapcsolatot hangsúlyozó gyakorlat jellemzői olyan interperszonális készségek, mint a melegség, aktív hallgatás, empátia, hitelesség és pozitív odafordulás. A szakember ezekkel a készségekkel hatékony és működő kapcsolatot építhet ki a családdal. Ezeknek a készségeknek a hasznossága nem jelent újdonságot, a segítő szakmákban jól működő szakemberek régóta ismert jellemzői ezek.

Részvétel

A részvételt hangsúlyozó gyakorlat tevékenységorientált. A szakember megosztja az információkat, bátorítja a családot az önálló döntéshozatalra, meglévő tudásuk és képességeik használatára, és segíti a családot új készségek megtanulásában.

A két komponens együttes alkalmazása tesz egy programot, ellátást, gyakorlatot családközpontúvá. Sok szakember igazán kedvesen és odafordulással dolgozik a családokkal, de ez nem jelenti azt, hogy teljes egészében családközpontú lenne. Nem elég a bizalomteljes kapcsolat kiépítése, hanem tudatosan kell az erőhatásokat is kiegyenlíteni, hogy a család valóban döntéshozó pozícióba kerüljön, és a változás aktív irányítója legyen. A részvételi komponens kialakítása komoly kihívást jelenthet. A szakemberek félnek, hogy a család esetleg csak sodródik, erős készletet éreznek, hogy segítséget nyújtsanak azáltal, hogy kijelölik a helyes utat. Ez azonban azt üzeni a szülőknek, hogy ők képtelenek megtalálni a gyermek és a család szempontjából legjobb megoldásokat, ez elbizonytalanítja őket, ami a szülői kompetenciát és elégedettséget is aláássa, hosszabb távon negatívan hat a gyermek fejlődésére.

A családközpontú gyakorlat értéknek tartja a szülői részvételt. A szakemberek számos kihívással kell, hogy szembenézzenek, melyeket fel kell ismerni és törekedniük kell ezek elkerülésére a saját munkájukban. **A családközpontú szemléletben dolgozó szakember gyakorlata:**

- Türelmes, hiszen minél sürgetőbb, annál kevésbé segítőkész.
- Nem túl okoskodó, nem igyekszik az általa egyetlen helyesnek vélt irányba terelni a családot.
- Eleget segít, de nem túlzó, nem igyekszik kontrollálni minden pillanatban a folyamatokat.
- Szakértői segítséget nyújt, de ha erre nincs szükség, nem igyekszik úgy feltüntetni, hogy nélküle nem mehet tovább az élet.
- Kerüli a túlzott befektetést, bevonódást. A szakemberek gyakran túlzottan felelősnek érzik magukat a folyamatért, de gyakran téves az a feltételezés, hogy a szakember egy-egy jó tanácsa vezet a változáshoz. A családban bekövetkező változások számos tényező összjátékaként alakulnak ki. Markowitz (2001) megjegyzését érdemes megfontolni, aki szerint a szakember nem felelős jobban a javulásért, mint a visszaesésért.

2.3 A családközpontú gyakorlat a koragyermekkorai fejlődésben, nevelésben és gondozásban, a koragyermekkorai tanulás

A 21. században a szakembereknek olyan új és differenciált tudásra van szükségük, amely megfelel a mai kor kihívásainak, beleértve a gyermekek és családok sokszínűségének megértését és a velük való kompetens foglalkozást. Friss stratégiák kellenek, melyek lehetővé teszik a változatos vallási, etnikai, nyelvi, szokásbeli háttérrel rendelkező szülőkkel való hatékony kapcsolatfelvételt és közös munkát. A szakember családokra irányuló pozitív attitűdjének kialakítására és ápolására van szükség. A szakembereknek bátran kell meríteni a családok tudásából és erősségeiből, hogy minden egyes gyermek a neki legjobb ellátást kaphassa (Caspé et al., 2011).

Azok a szakemberek, akik maguk az Y generáció tagjai (1977-94 között születtek) talán már saját képzésük során megtapasztalták, hogy a **támogató, konstruktív, személyre szabott, növekedést bátorító gyakorlat** az igazán hatékony bármiféle együttműködés során. A családokkal foglalkozó szakember is akkor lehet hatékony, ha a szülőkkel is képes ugyanezzel a megközelítéssel dolgozni.

A kisgyermeknevelők számára is szükségszerű, hogy fejlesszék azokat a kompetenciáikat, amik lehetővé teszik a családokhoz, mint partnerekhez való kapcsolódást a kisgyermek ellátása,

intézményes nevelése során. Készségekre és praktikákra, gyakorlatokra és szemléletre van szükség. Néhány fontosabb ezek közül:

- Értéknek tartani, üdvözölni a családokkal való együttműködés lehetőségét.
- Felismerni és használni a családok erősségeit a gyermek fejlődésének támogatására.
- Pozitívan kommunikálni a családokkal.
- Akadálymentes, érthető, gyakorlatias módon megosztani az információkat, adatokat a gyermek fejlődéséről.
- Tiszteletteljes bánásmód a sajátjától eltérő kulturális vagy vallási szokásokat gyakorló vagy fogyatékos gyermeket nevelő családokkal.
- A családokkal együttműködve szorgalmazni a hatékonyabb ellátás érdekében történő szakmapolitikai és gyakorlati változtatásokat.

Milyen előnyök származnak abból, ha a szakember fontosnak tartja a családokkal való közös munkát?

- Jól képzett és hatékony munkaerő a kisgyermek napközbeni ellátásban.
- Pozitív légkör az intézményekben.
- A szakember fluktuáció csökkenése.
- A családok és gyermekek eredményesebb fejlődése.

A családok bevonása a gyermekek tapasztalatszerzésébe, korai tanulásába, intézményes nevelésébe a gyermekeknek, szülőknek, pedagógusoknak és szolgáltatás minőségnek is jót tesz (Barbour, 1996).

A nevelő-szülő kapcsolat természete és fejlődése

A szülő-szakember kapcsolatban a bizalom alapvető. Enélkül a szülők nem szívesen beszélnek aggodalmaikról és igényeikről, és nem valószínű, hogy elfogadják a nevelő javaslatait, vagy megvalósítják a javasoltakat. A kisgyermeknevelőnek is bíznia kell a szülőben, hinnie kell a szülő nevelői képességeiben, és abban, hogy a szülő szereti gyermekét, és a legjobbat szeretné neki.

Koragyermekkorai tanulás

A tanulás kifejezést gyakran az iskola világához kötjük, pedig ennél sokkal szélesebb értelemben használatos. A tanulás olyan kognitív (megismerő) funkció, ami már magzati korban is jelen van, és különböző formában, de élethosszig tart. A koragyermekkorai tanulás, – ami talán koragyermekkorai tapasztalatszerzés néven minden szakember számára ismert – lényege, hogy a fizikai és társas környezet adott kultúrában érvényes jellemezőikhez az egyén minél hatékonyabban tudjon alkalmazkodni és azokban változást előidézni. Pszichológiai értelemben **minden teljesítmény-, viselkedés-, vagy tudás változás, amely külső hatásra, illetve tapasztalásra, gyakorlás révén jön létre, tanulásnak tekinthető.** Az idegrendszer a fejlődés első hat évében különösen fogékonyan reagál ezekre a környezetből érkező tapasztalatokra. A környezet modelljei, a bátorítás, a segítő interakciók mind-mind olyan hatások, amelyek támogatják a mozgásos, szenzoros, perceptuális és verbális tanulási (tapasztalatszerzési) folyamatokat, akár tudatos (explicit), akár nem tudatos tanulásról van szó. A nem tudatos tanulást szokás implicit tanulásnak is nevezni. Az implicit tanulást a kutatók általában passzív folyamatnak tekintik, egyes szakértők szerint életünk során több információt sajátítunk el implicit, mint explicit módon. Köznapi megfogalmazás szerint implicit tanulással sajátítunk el minden olyan

képességet, melyet bár megfelelően végzünk, mégsem feltétlenül tudjuk a tevékenység pontos szóbeli leírását adni. Koragyermekkorban mindkét tanulási fajtának és a környezetnek kiemelt a jelentősége. A környezet biztosítja azt az ingermintázatot, ami lehetővé teszi a gyermek számára a tanulást. Minél inkább illeszkedik ez az ingermintázat – fizikai, tárgyi jellemzők, személyek, viszonyulásmód, instrukciók, szabályozás, kommunikáció, stb. – a gyermek fejlődési állapotához, igényeihez, szükségleteihez, annál eredményesebb lesz a koragyermekkor tanulás. A család és intézmény az a két meghatározó környezet, amelynek feltételei intenzíven hatnak a fejlődésre és tanulásra, szerkezeti, strukturális és működésbeli, funkcionális változásokat is előidéznak a fejlődő idegrendszerben, melynek következményeként alakulnak a gyermek megismerő funkciói, érzelmi- és társas viselkedése (Danis és mtsai, 2011; Király, 2011).

Az intézmény egyrészt felelős tehát azért a környezetért, amit a gyermeknek nyújt, másrészt a család által nyújtott környezetre is hatással kell, legyen azokban az esetekben, amikor a szülők segítségre, támogatásra szorulnak annak megtervezésében, megszervezésében, hogy a fejlődő gyermek számára a leginkább hasznos ingerkörnyezetet tudják nyújtani. A családközpontú pedagógia munka, gyakorlat ezt a tevékenységet is magában foglalja.

3. A családok támogatása és a bevonás háttértényezői

Összefoglalás

Fontos lépés a szülők érzéseinek, aggodalmainak, reményeinek megértése. A személyes találkozó, a nevelő nyitottsága, érdeklődése azt az üzenetet is közvetíti, hogy értékesnek tekinti a gyermekeket és családjaikat. A gyermekek iskolai sikereinek, tanulásának és viselkedésének legfontosabb meghatározója a szülők érdeklődése és támogatása. A gyakori kétirányú kommunikáció alapvető a szülő és nevelő közötti jó viszony megalapozásában, a megértés, a bizalom, az együttműködés érzésének kiépítésében, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a nevelő hatékonyan tudja támogatni a szülőket.

Cél

A családközpontú munka fontos faktorainak (szülői jellemzők, igények, elvárások, gyermeki kompetenciák) megértése. A szülői és gyermeki jellemzők egyediségének, az igények felmérésének és a személyre szabott beavatkozás tervezés lehetőségeinek átgondolása.

A családközpontú munka legfontosabb eszközének, a családokkal való kommunikáció jelentőségének és praktikáinak áttekintése.

Kulcsszavak

szülők megismerése, gyermek kompetenciái, szülő-szakember kommunikáció, szülő támogatása

Tanulást segítő kérdések

Milyen tényezők befolyásolják a szülők bevonódását gyermekük otthoni és intézményes nevelésébe?

Mik a szülőkkel való kommunikáció kulcstényezői?

Miért érdemes támogatni a szülői hatékonyságot?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

Podráczky J. (szerk) (2012): *Szövetségben. Tanulmányok a család és az intézményes nevelés kapcsolatáról* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Borbély S. (2012): *A szülők és mi - Szakmai és személyes összegzés a korai intervenció alapvető kérdéseiről és kommunikációs dilemmáiról*. Budapesti Korai Fejlesztő Központ.

Colapinto, J., Minuchin, P. és Minuchin, S. (2002): *Krízisről krízisre - A szegény családok segítése* Animula Kiadó, Budapest.

Jó néhány tényező befolyásolja, hogy a szülők mennyire vonódnak be gyermekük nevelésébe otthon, az intézményben, és mennyire működnek együtt a nevelési intézménnyel. Ezen tényezők ismerete elengedhetetlen a hatékony családközpontú gyakorlat megvalósításához.

A gyermek jellemzői és fejlődése

A gyermek jellemzői hatással lehetnek a szülői bevonódás mértékére és természetére is. A gyermekek születésüktől fogva különböznek egymástól, és minden gyermeknek vannak olyan jellemzői, melyeket az a kultúra, amiben felnő, támogat, és nagyra értékel, és vannak olyan tulajdonságai, melyeket nem megfelelőnek, megváltoztatandónak tart. Az adott kultúra, és a szülők nézetei, véleménye e tekintetben (is) jelentősen eltérhet egymástól. Azon gyerekek szülei számára, akik nem felelnek meg a kultúra és/vagy az intézmény elvárásainak (viselkedésüket, jellemzőiket, fejlődésüket tekintve), a bevonódás meglehetősen nehezített lehet.

Vélekedések és várákozások

A szülők és a nevelők vélekedései, elvárásai jelentősen alakítják a családok és az intézmény kapcsolatát. Az egyéni és csoportjellemzőkről alkotott nézeteink vezérlik választásainkat és viselkedésünket, és kapcsolataink alakításában is alapvetőek. A pozitív, üdvözlő bölcsődei légkör, a szülők következetes meghívása fogékonyá teszi a szülőket az intézmény igyekezetére. A szülők pozitív látásmódja erősen befolyásolja gyermekeik intézményről alkotott képét, ami hozzájárul a gyermek akadémikus (ismerethangsúlyú) és társas-, érzelmi fejlődéséhez, tanulásához. A szülők és a nevelők elvárásai a gyerekek értelmi, társas és érzelmi fejlődésével kapcsolatban az iskolai sikerek legjobb bejósói között vannak (Patrikakou, 2008).

Szülői, nevelői, gyermeki szerepek

A szülők, a nevelők és a gyerekek is jelentős szerepet játszanak a család-intézmény partnerség kialakításában és fenntartásában. Ezek a szerepek, valamint a vélekedések és elvárások az intézmény és a család együttműködésének elvárt eredményéről, az eredményért felelősökről, és a felek hozzájárulásának fontosságáról és mikéntjéről kölcsönösen befolyásolják egymást. Ha a szülők szerepe csupán a kirándulásokon való kísérésből áll, nem fog valódi partnerség kialakulni (Patrikakou, 2008).

Kultúra

A kultúra, a szokások befolyásolják, hogy mit gondolunk a szülői bevonódás megfelelő mértékéről és természetéről. A kulturális különbségek figyelembevétele a tevékenységek tervezésénél, a tájékoztató anyagok elkészítésénél, stb., gazdagabb tapasztalatszerzési, tanulási lehetőséget teremt, és a gyermekek jobban felkészültek lesznek nem csak tudásban, hanem a szükséges attitűdben és készségekben is, hogy egy sokszínű társadalomban pozitívan és hatékonyan tudjanak interakcióba lépni a többiekkel (Patrikakou, 2008).

Szakpolitika

Az aktuális szakpolitikai irányvonalak, szakmai elképzelések befolyásolják az intézmények, de a szülők törekvéseit is a kettejük közötti kapcsolat alakításában. A bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja a bölcsődei nevelés alapelvei között sorolja fel a család rendszerszemléletű megközelítését, és a családi nevelés elsődleges tiszteletét, és a bölcsődei nevelés feladatai között elsőként említi a családok támogatását, az erősségekre építve a szülői kompetencia fejlesztését. Külön értekezik az intézmény és a család közötti kapcsolat kiépítésének és fenntartásának lehetséges módjairól (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 2017.01.01-től hatályos változata). Ezek alapján egyértelműen állíthatjuk, hogy hazánkban a gyermekek napközbeni ellátásában a családközpontú gyakorlatnak, pedagógiának jelentős a szerepe.

3.1 A szülők megismerése

A támogató kapcsolatok építéséért sokat lehet tenni. Az első lépés a szülők érzéseinek, aggodalmainak, reményeinek megértése. A személyes találkozás, kapcsolatfelvétel segíthetnek túllendülni a szülők és gyermekek aggodalmain, az új tapasztalattól, helyzettől való félelmükön. Emellett a személyes találkozó, a nevelő nyitottsága, érdeklődése azt az üzenetet is közvetíti, hogy értékesnek tekinti a gyermekeket és családjaikat. A bölcsődei ellátásban a családlátogatás erre ideális teret ad. A személyes találkozást a szülőknek készített kérdőívek egészíthetik ki, melyek rávilágíthatnak a szülők kérdéseire, gondjaira, igényeire, érdeklődésére.

Ahogy a gyermekre egyedi jellemzőinek ismerete lehetővé teszi a személyre szabott tanulási tapasztalatok, lehetőségek kialakítását és nyújtását, a családok egyedi jellemzőinek megértése könnyebbé teszi az igényeikre való megfelelő választást. A családi összetételtől, háttértől és nehézségektől függetlenül minden családnak vannak erősségei. Az a szülő, aki azt érzi, hogy a kisgyermeknevelő hitelesen törődik gyermekével, és azt akarja, hogy a gyermek a legjobbat hozza ki magából, nagyobb valószínűséggel vonható be a közös munkába, több energiát fog befektetni a gyermek intézményes nevelésébe. A megfigyelések, megérzések, elképzelések megosztása mindenkinek segít megfelelően reagálni a gyermekre (Barbour, 1996).

A bölcsődébe járó gyermekek szüleinek megismerése abban is segítség lehet, hogy meghatározzuk azokat a főbb irányvonalakat, ahol úgy látjuk, a szülőknek támogatásra van szüksége. Érdeemes például végiggondolni a következőket:

- Milyen magas az egyszülős háztartások aránya?
- Milyen magas a fluktuáció?
- Mennyi olyan család van, ahol az egyik szülő jellemzően otthon tartózkodik?
- Milyen magas azon családok aránya, ahol erőszak, abúzus, szenvedélybetegség, fogyatékoság van jelen?
- Milyen céljai vannak a szülőknek a gyermek további intézményes ellátásával kapcsolatban (óvoda, iskola)? (Davis, 2000)

Amikor ezek az adatok megvannak és összesítésre kerültek, fel lehet használni őket arra, hogy meghatározzuk az intézmény jellemzőit, és eldöntsük, mire van szükség a fejlődéshez. Az információk alapján el tudjuk dönteni a továbbhaladási irányokat és a szükséges szülőtámogatási módokat. A döntésekben a következő, illetve ezekhez hasonló kérdések segíthetnek (Davis, 2000):

- Mik az intézmény céljai az intézmény-család-közösség partnerség fejlesztésére a következő években?
- Hogyan tudjuk hatékonyan bevonni a családokat és a közösséget a döntéshozatali folyamatokba?
- A döntéshozóknak rendelkezésükre állnak a megfelelő információk a döntéshozatalhoz?
- Szüksége van a szülőknek gyermekfelügyeletre, amíg az intézményi találkozókra vesznek részt, vagy önkénteskednek a bölcsődének?
- Szükség van további családlátogatásokra? Ha igen, milyen módon?
- A nevelőknek milyen támogatásra és/vagy tudásra van szüksége?

- Mit mondanak a szülők, milyen egy sikeres esemény a bölcsődében?
- Milyen tevékenységeket éreznek a szülők a leginkább hasznosnak?
- Hogyan lehet a leghatékonyabban felhasználni a közösségi erőforrásokat?

Az irányok meghatározása után az intézmény elkészítheti a partnerségi tervét. A terv részeként érdemes végiggondolni a következőket (Davis, 2000):

- (1) A pozitív szülői készségek támogatása.
- (2) A családokkal való kommunikáció erősítése.
- (3) Az önkéntesség és az intézményi eseményeken való részvétel növelése.
- (4) Az otthoni tanulási környezet erősítése.
- (5) A döntéshozásban a szülői részvétel növelése.
- (6) A közösségi együttműködések növelése, fejlesztése.

3.2 A gyermek kompetenciái

Számos kutatás tárta fel a társas és érzelmi tényezők szerepét a korai tanulásban, az iskolai beválásban és teljesítményben, és az életben való boldogulásban (Harper Brown, 2014). Például azok a koragyermekkoriban résztvevő gyermekek, akiknek családja aktívan részt vett a programban, később kevesebb bűnöző magatartást mutattak (Patrikakou, 2008).

Ma már tudjuk, hogy a társas és érzelmi tanulás, kompetenciák alapvetőek a gyerekek iskolai tanulásában, társas és érzelmi fejlődésében, egészségében, mentális jóllétében, teljesítménymotivációjában (Patrikakou, 2008, Kas et al., 2015). A társas és érzelmi tanulás az a megértési folyamat, hogy

- hogyan ismerjük fel és szabályozzuk érzelmeinket;
- hogyan mutatunk mások felé gondoskodást és törődést;
- hogyan hozunk felelős döntéseket;
- hogyan alakítunk ki pozitív kapcsolatokat a kortársainkkal és a felnőttekkel; és
- hogyan kezelünk hatékonyan kihívást jelentő helyzeteket (Albright et al., 2011).

A tanulás társas és érzelmi típusai későbbi életkorban

- javítja a tananyagok megértését;
- növeli a tanulási motivációt és az iskola iránti elköteleződést;
- csökkenti a szorongást;
- javítja a figyelmet;
- javítja a tanulási stratégiákat;
- növeli az iskolai munkára szánt időt;
- növeli a jelenlét és a sikeres iskola-befejezés arányát (Patrikakou, 2008).

A gyermekek iskolai sikereinek, tanulásának és viselkedésének legfontosabb meghatározója nem a szocio-ökonómiai státuszuk vagy a szülők képzettségi szintje, hanem a szülők érdeklődése és támogatása. Azoknak a gyermekeknek, akiknek fejlődésébe és tanulásába szülei bevonódnak, iskolai beválásuk (viselkedésük, és teljesítményük) jobb (Patrikakou, 2008). Ennek gyökerei, alapjai a

bölcsődében alakíthatók ki. Sok szülő fejezi ki úgy az érdeklődését, hogy bevonódik gyermekei tevékenységeibe, akár otthon, akár a bölcsődében. Más szülőknek bátorításra van szüksége, és segítségre a bevonódáshoz. A szülő által a nevelőktől kapott támogatás, és aközött, hogy a szülő mennyire támogatja gyermekét, közvetlen kapcsolat van. Bár egyre több helyen nyújtanak különböző szolgáltatásokat a szülőknek, a kisgyermeknevelők személyes támogatásának pozitív hatásait nem szabad alábecsülni. Az a szülő, aki támaszkodhat a szakemberekre, nagyobb valószínűséggel alakít ki a gyermek fejlődését támogató otthoni környezetet. A szülők támogatása a gyermekükről való gondoskodásban a gyermek jobb kompetenciáihoz vezethet (Barbour, 1996).

3.3 A szülőkkel való kommunikáció

A szülő és az intézmény, nevelők közötti kommunikációnak két formája lehetséges. Az **egyirányú kommunikáció** információkat közöl a szülőkkel különböző közvetítőkön keresztül, ilyenek például a hírlevelek, üzenetek. Az egyirányú kommunikáció alapvető a szülők informálásában, de alig támogatja a családokat. A **kétirányú kommunikáció** mindkét fél számára megengedi az információk, aggodalmak, érzések megosztását. A gyakori kétirányú kommunikáció alapvető a szülő és nevelő közötti jó viszony megalapozásában, a megértés, a bizalom, az együttműködés érzésének kiépítésében, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a nevelő hatékonyan tudja támogatni a szülőket. A kétirányú kommunikáció alkalmi lehetnek a családlátogatás, telefonbeszélgetés, csoportlátogatás, szülői értekezlet, vagy a gyermek behozatalakor és elvitelekor történő rövid beszélgetések.

A szülő-nevelő kommunikáció tartalma

Mint mindenkit, a szülőket is valószínűleg leginkább az olyan tartalmak érdeklik, amelyekről azt gondolják, hogy hasznos nekik. Ráadásul a nevelőnek szüksége van a szülőktől kapott információra ahhoz, hogy a családokkal és gyermekekkel végzett munkája hatékony legyen. Kölcsönösen előnyös tehát az aktív kapcsolat, hiszen a kommunikáció lehetővé teszi azon tartalmak megosztását, megvitatását, melyek a gyermek fejlődése szempontjából mindkét fél – intézmény és szülők – számára egyaránt fontos (Mendoza et al., 2003).

A szülő-nevelő kommunikáció alapelvei

- Legyél olyan pozitív, amennyire csak tudsz, amikor a szülőkkel beszélsz!
- Rendszeresen oszd meg velük a gyermek sikereit, teljesítményeit!
- Akkor is, ha problémákról vagy gondokról beszéltek, pozitív megjegyzéssel kezd és fejezd be a beszélgetést, ez biztosítja, hogy a szülők ne idegenedjenek el!
- Hangsúlyozd a gyermek érdekében való közös munkát a szülőkkel!
- Fókuszálj arra, hogy mit lehet tenni együtt, hogy segítsétek a gyerekeknek, akinek nehézségei vannak valamivel, valamiben (Barbour, 1996)!

Nehéz beszélgetések

Van olyan, amikor a kisgyermeknevelő és a szülő közötti beszélgetés sok stresszel terhelt. Időnként gyakorlati kérdésekről van szó, például térítési díj befizetésére való emlékeztetés, vagy nagyobb

pontosság a gyermekek bölcsődébe hozatala és hazavitele alkalmával. A leginkább stresszes beszélgetések azok, amikor valamit tenni kell a gyermek fejlődéséért, például hogyan reagáljanak a gyermek frusztrációjának jeleire, vagy a gyermek lemaradást mutat a fejlődésben, tanulásban.

Az esetek többségében a szülők és a nevelők óvakodnak olyat mondani vagy tenni, ami konfliktushoz vezethet. Amikor ez mégis megtörténik, gyakran azt látjuk, hogy mindkét fél kész harcba szállni a gyermek érdekében, a „jó ügyért”. Néhány szülő úgy érzi, hogy a nevelő túl sokat vár el (vagy nem eleget) a gyermekétől, páran azt hiszik, hogy a nevelők félreértik, hogyan lehet a legjobban támogatni a fejlődést, tapasztalatszerzést/tanulást. Néhány kisgyermeknevelő, másfelől, csodálkozik azon, hogy miért nem hiszik el a szülők, ha aggodalmak merülnek fel a gyermek fejlődésével kapcsolatban. Feszült fordulópont lehet a szülő-szakember kapcsolatban, ha mégoly jó szándékkal, de mégis nehézségeket, aggodalmakat közöl a kisgyermeknevelő. Ebben a kommunikációs helyzetben minden résztvevő értékeli az óvatos egymásra figyelmet, és így a szülők is mélyebb belátáshoz juthatnak (Sanabria-Hernandez, sa).

Tippek a családközpontú kommunikációhoz (Sanabria-Hernandez, sa alapján)

Legyél jó hallgatóság!

A gyermek otthoni helyzetében, vagy korábbi intézményes tapasztalataiban lehetnek olyanok, melyek segíthetnek neked jó döntést hozni. Az a fontos, hogy hallgasd meg, amit a szülőnek el kell mondania. A szülők gyakran több információt mondanak, mint amit kérdeztek tőlük, és adnak fogódzókat is, hogy mikor van szükségük több információra, és mikor készek hallani, amit el kell mondanod.

Mondd el újra!

Néhány szülő számára a nevelővel, pedagógussal való beszélgetés stresszel teli, függetlenül attól, hogy a beszélgetés „jó hírekről”, vagy aggodalmakról, problémákról szól. Próbáld meg az üzenetedet több úton eljuttatni a szülőhöz, mondj példákat, ha lehetséges. Kérdezz vissza, hogy hogyan értette, amit mondtál, és mit gondol, mi ennek a következménye. A szülők saját szavaikkal elisméltetni a mondanivalód főbb pontjait nagyon hasznos stratégia arra, hogy partnerekké tegyük őket, és elkerüljük a félreértéseket.

Kommunikáld az erősségeket először!

Amikor a szülőkkel gyermekük értelmi vagy érzelmi igényeiről beszélsz, hasznos stratégia az erősségekkel, tehetséggel kezdeni a beszélgetést, mielőtt rátérnél a problémás területre. Ez a pozitív hangvétel segít még a védekező szülőknél is, hogy úgy érezzék, elismered a jót a gyermekükben. Általában a szülők és a szakemberek benyomása a gyermek erősségeiről és nehézségeiről megegyezik. A kihívás az ilyen beszélgetésekben az lehet, hogy a szakember eltalálja azt az egyéni szintet, ami a szülő figyelmét felhívja a problémára, de nem bántó, vagy nem kelt szükségtelen aggodalmat.

Egyszerűen írd le a viselkedést, ne diagnosztizálj, ne címkézz vagy találgass!

A kisgyermeknevelők rengeteg időt töltenek a gyermekekkel különböző helyzetekben (játék, étkezés, stb.), és lehetőségük van olyan viselkedések megfigyelésére, melyek otthon nem jelentkeznek. Amikor probléma van a gyermek viselkedésével vagy fejlődésével, magát a viselkedést, a helyzetet érdemes jelezni a szülőnek, nem pedig azt, hogy gyermeke „problémás”, vagy „problémát okoz”. Nagyon szerencsétlen helyzet, ha a szakember olyasmit jelez, amit a szülő sosem vett észre és így nincs tudatában a problémának. Ne gondolkodj diagnózisokban, vagy címkékben, inkább tegyél meg mindent, hogy részletes információkat gyűjts, ami segítség lehet a szülőknél és azoknak a szakembereknek, akik várhatóan vizsgálni fogják a gyermeket. A gyermekek fejlődésének nyomon követése alapvető része a feladatnak.

Adj időt a szülőknél, hogy feldolgozzák, amit hallottak, éreznek, gondolnak, és válaszoljanak!

Nem ritka, hogy a tanulás és viselkedéssel kapcsolatos nehézségekről való beszélgetés a szülőknél büntudatot, félelmet, zavarodottságot, csalódottságot, dühöt és gyámoltalanság érzést okoz. Biztosíts lehetőséget a szülőknél feldolgozni és megérteni aggodalmait.

- Próbáld meg ne védekezni, ha a szülő kirobban a „rossz hír” hallatán. Próbáld meg ne magadra venni a reakcióját. Emlékezz, hogy lehetnek más körülmények a munkájában, vagy otthon, ami befolyásolja a reakcióját.
- Rendezd a gondolataidat, mielőtt megosztod őket a szülőknél. Jó ötlet lehet megbeszélni, sőt elpróbálni egy kollégával, mielőtt beszélsz a szülővel.
- Tisztázd, hogy elérhető vagy, ha segítségre van szükségük. Javasolj időpontokat a nyomon követésre és ajánlj másokat is a helyzet megbeszélésére, ha szükséges.
- Kérj ötleteket a szülőktől azokról a módokról, ahogy támogatás nyújtható a gyermeknek. Ha lehetséges, készíts egy próba cselekvéstervet és rakd bele a szülő javaslatait is.
- Nézd át az eddig összegyűjtött információkat a szülővel, és segíts neki értékelni saját szerepét, mint információ gyűjtő és megosztó, készségfejlesztést támogató, folyamatot felügyelő, döntéshozó partner.

Adj információforrásokat!

Tegyél elérhetővé a szülőknél könyveket, videókat, DVD-eket, szórólapokat, honlapokat. Az érzékeny témákban irányítsd a szülőket információkhoz, ez segít nekik felkészülni a fontos kérdésekben, és növelni elfogadásukat. Ezzel azt is könnyebbé teszed, hogy partnereid legyenek, és pozitívan működjenek, mint szülők.

Kérj visszajelzést!

Jó dolog visszajelzést kérni a szülőktől a csoportfoglalkozásokról. Készülj fel jó és rossz hírekre is. A próbálkozásaid és az arra való hajlandóságod eredményeként, hogy rugalmas, jól informált és élvezetes partner legyél, a szülőknél való kapcsolatodat siker fogja koronázni.

3.4 A szülők praktikus igényeinek felismerése

A szülők három akadályozó tényezőt említenek, mely megnehezíti bevonódásukat: időnyomás és kötelezettségek, hiányzó tudás arról, hogy mit várnak el tőlük, és milyen módon, valamint az intézményi környezet különböző jellemzői.

Időnyomás és kötelezettségek

Az idő hiánya az az akadály, ami leginkább megnehezíti a szülők számára, hogy részt vegyenek a különböző eseményeken, vagy jobban bevonódjanak az intézmény életébe. A szülők a legfontosabb akadályozó tényezőnek az idő hiányát, vagy az időbeosztási problémákat látják, és sokszor érzik úgy, hogy a bölcsődei események alkalmatlan időben vannak számukra.

Az egyszülős háztartások számának növekedésével és a munkaerő-piac jelentős változásaival az idő az egyik legértékesebb dologgá vált a szülők számára, mivel folyamatosan küzdenek azzal, hogy feladataik végére érjenek. Fontos, hogy a gyermeknevelési intézmények felismerjék ezt és alkalmazkodjanak a szülők igényeihez, illetve megértsék, hogy a nem résztvevő szülők sokszor nem saját hibájukból maradnak távol (Patrikakou, 2008).

Tudáshiány

A szülői bevonódás egyik fontos összetevője a kommunikáció szülő és nevelő között. A legtöbb szülő szeretné tudni, mi történik gyermekével az intézményben, mit tartalmaz a nevelési program, és hogyan tudja támogatni gyermeke fejlődését otthon. Sok szülő azt gondolja, hogy úgy növekszik a szülő részvétele gyermeke intézményes nevelésében, hogyha több információt kap arról, és jobban megérti, hogy gyermeke hogyan fejlődik a bölcsődében. Van, amikor egyszerűen az általános információk megosztása a szülőkkel is változást generál. Egy hírlevél, ami arról szól, hogy milyen jelentős a szülők bevonódása a gyermek fejlődésébe, és hogy hogyan tudnak bevonódni a szülők gyermekük intézményes nevelésébe, önmagában képes növelni a szülők bevonódását (Patrikakou, 2008).

Bölcsődei környezet

A családok etikai és kulturális jellemzőinek változatossága egyre nő, és ehhez az intézményes nevelésnek alkalmazkodnia kell. A bölcsődés gyermekek jöhetnek olyan családokból, közösségekből, akiknek sok viszontagsággal kell megküzdeniük, pl. mélyszegénységben élnek. Ráadásul ezek a szülők igen gyakran iskolázatlanok, negatív élményeik, tapasztalataik vannak az intézményes neveléssel, mely ahhoz vezet, hogy bizalmatlanok, és gyakran félnek a bölcsődében, óvodában, iskolában. Ez a hozzáállás erős gátja a szülők bevonódásának, és negatívan befolyásolhatja gyermekük hozzáállását is az intézményekhez.

Egy másik tényező, mely bonyolítja a helyzetet, hogy az intézmények elsősorban akkor kommunikálnak a szülővel, ha valami probléma van. Ez az összefonódás az intézmény és a rossz hírek között megerősíti a szülő távolmaradását, és erősíti védekező álláspontjukat az intézményes nevelési rendszerrel szemben.

Az intézménnyel kapcsolatos pozitív, bizalommal teli attitűdök kialakítása lassú folyamat, ami állandó figyelmet, tervezést, gyakori értékelést követel meg, és ami a legfontosabb: az intézmény és a szülők

elköteleződését a konstruktív és bizalommal teli partnerség kiépítése és fenntartása mellett (Patrikakou, 2008).

A szülők igényeinek felmérése alapvető lépés a támogatás megtervezésében. Ha a szakember a családközpontú pedagógiai munka szemléletében dolgozik, szüksége van a szülők valódi igényeinek és szükségleteinek felmérésre. Az odafigyelés, ráhangolódás, valamint a tervezett és strukturált vagy félig strukturált felmérés a szülői igények informális és formális megismerésének eszközei lehetnek.

A szülői értekezletek, rendezvények tervezésében való rugalmasság, és a részvétel változatos lehetőségei növelik a valószínűségét a szülők részvételének. Ez külön időt és energiát igényelhet a szülőkkel való kapcsolattartásban, pl telefonok, otthon látogatások, szülő-pedagógus hírlevelek, a gyermekfelügyelet vagy szállítás elintézése, vagy hétvégére időzített események (Barbour, 1996).

3.5 Szülői hatékonyság támogatása

A szülői hatékonyság és a szülői kompetencia szorosan kapcsolódik egymáshoz. **Azok a szülők, akik magas szülői énhatékonysággal rendelkeznek, általában magasabb szintű szülői kompetenciát mutatnak.** A magas szülői énhatékonyság a neveléshez is kapcsolódik, mint például (Coleman & Karraker, 1997):

- válaszkészség, odafigyelés a gyermek szükségleteire;
- büntetés nélküli nevelés;
- aktív szülő-gyermek interakciók;
- a gyermek gondjainak elfogadása és támogatása a megoldásban;
- aktív megküzdési stratégiák használata.

Az alacsony szülői énhatékonyság jellemzően problémákkal jár, a következőkhöz kapcsolódik (Coleman & Karraker, 1997):

- szülői depresszió és tanult tehetetlenség;
- túlzottan kontrolláló szülői viselkedések;
- a gyermek viselkedésproblémái;
- magas szülői stressz szint;
- passzív megküzdési stratégiák használata.

A szülői hatékonyság kritikus faktor a szülői nevelés minőségében. A hatékony szülőknek sok esetben van nagyobb kompetenciájuk a szülői feladatok teljesítésében. A szülői énhatékonyság magasabb szintje a kutatások szerint összefügg (www.copmi.net.au):

- a szülő-gyermek interakciók jobb minőségével;
- nagyobb szülői válaszkészséggel és gondoskodással;
- később nagyobb szülői bevonódással a serdülők életébe; és
- erőteljesebb szülői felügyelettel.

Ezek a szülői jellemzők védőfaktoroként működnek, csökkentik a gyermekkori és serdülőkori szorongás, depresszió és viselkedésproblémák valószínűségét, támogatják a magasabb önbecsülést, iskolai teljesítményt és társas működést. A szülői énhatékonyság intervenciós programokkal változtatható.

A szülői hatékonyságot és kompetenciát célzó programok és intervenciók a következőkre fókuszálnak:

- a szülői készségekkel, feladatokkal kapcsolatos tanácsok, a megfelelő szülői viselkedések modellálása;
- a szülői hatékonyságról alkotott hiedelmek és szülői elképzelések megváltoztatása;
- a gyermekek fejlődéséről és életkori sajátosságokról, képességekről ismeretek nyújtása;
- hatékony fegyelmezési és más nevelési stratégiák tanítása.

A kisgyermeknevelők mind a négy témában kompetensen tudják támogatni a szülőket. A szülők részvételének egyik értelmezése és célja, hogy a szülők, mint emberek növekedését és fejlődését erősítse. A szülői bevonódás azzal jár, hogy a szülők értékesnek és kompetensnek érzik magukat, főként hátrányos helyzetű család esetén. A résztvevő szülő érdekeltnek érzi magát abban, ami az intézményben történik, és hatékonyabbnak szülői szerepében. Az egyik oka a szülők bevonásának például a Biztos Kezdet Házakba az, hogy az itt szerzett szülői tapasztalatok és tudás valószínűbbé teszi, hogy jobban bevonódnak más szociális szolgáltatásokba, és ez társadalmi változásokat hozhat magával.

Ráadásul a szülőknek a részvételen keresztül lehetőségük van a fejlődés támogatásához módszereket tanulni. A gyermekek alapvető készségeinek korai elsajátításával kapcsolatos aggodalmak miatt sok szülő elősegíti a korai fejlődési problémák megjelenését. Például sok szülő hiszi azt, hogy a gyermekek a legjobban a nevelő instrukcióival, feladatok megoldásával tanulnak. Ezek a szülők a jó minőségű napközbeni ellátásban megfigyelhetik és megtanulhatják, hogy a kisgyermek leginkább az önmaguk kezdeményezte cselekvésekbe való aktív bevonódással tanulnak. A szülőknek lehetősége van megérteni, hogy

- a megfelelő környezet gazdag és kihívásokkal teli;
- azok fejlődést támogató tapasztalatok, melyek a gyermekeknek személyesen jelentősek és melyek a már meglévő készségekre és fogalmakra aktívan építenek;
- a megfelelő nevelési terv és nevelési módszer az egyedi gyermek természetes tanulási módszereire szabott.

A nevelőkkel való kapcsolatban a szülők pozitív irányítási technikákat tanulhatnak, és megfelelő stratégiákat a tapasztalatszerzés/tanulás otthoni támogatására (Barbour, 1996).

4. A családok bevonódásának, részvételének elősegítése

Összefoglalás

A családok bevonódása az intézmények munkájába olyan előnyökkel jár, amelynek hosszú távú hatásait ma már senki nem kérdőjelezi meg. Bemutatásra kerülnek azok az alapértékek, alapelvek, stratégiák, amelyeket a szülőkkel való együttműködés kialakítására tett erőfeszítések során érdemes szem előtt tartani.

Számos ötlet hasznosítható a családközpontú gyakorlatban a bevonódás támogatása és az érdeklődés fenntartása terén.

A szülőcsoport módszere évtizedek óta hatékony együttműködési forma intézmény és család között. A hazai bölcsődei, óvodai és iskolai gyakorlatban is jelen vannak elemei. A szakemberek segíthetnek a családoknak az erőforrásokat és közösségben elérhető szolgáltatásokat feltérképezni és használni. Információk nyújtása, szórólapok terjesztése a valóban értékes programokról, lehetőségekről szintén hasznos lehet.

Cél

A családközpontú szemlélet gyakorlatba ültetése. A gyakorlat egyéni munkához, igényekhez, lehetőségekhez szabása. A lehetséges beavatkozások, tippek, stratégiák sajátélményű feldolgozása.

Kulcsszavak

tervezés, ellenőrzés, hálózatépítés, szülőcsoportos beszélgetés

Tanulást segítő kérdések

Milyen indikátorokat érdemes vizsgálni a családközpontú gyakorlat megvalósulására koragyermekkorai nevelés területén?

Hogyan lehet igazán hasznos a szülőcsoportos beszélgetés?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

Barcy M. (2012): *Csoportmódszerek alkalmazása a segítségben és a fejlesztésben* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Gordon, T. (1991): *P.E.T. A szülői eredményesség tanulása*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kim Berg, I. (2007): *Konzultáció sokproblémás családokkal - Családterápiás sorozat 5*. Animula Kiadó, Budapest.

Ahhoz, hogy a családok elköteleződését, bevonódását kiépítő, támogató és fenntartó stratégiák szülessenek, az érintett résztvevők – szülők, intézmények, szolgáltatók – közös munkája szükséges. A részvétel gyakorlatot jelent, a megvalósításért tett lépések, annak elősegítése és a konkrét megvalósulás is a szakember gyakorlati felkészültségén, készségein és a témához kapcsolódó tudásán, attitűdjén múlik. Bár közös munka és sokszereplős helyzet, **a kulcsszemély mégis a kisgyermeknevelő.**

4.1 Előnyök, lehetőségek, eszközök, módszerek

Már fentebb is láttuk, a családok bevonódása az intézmények munkájába olyan előnyökkel jár, aminek hosszú távú hatásait ma már senki nem kérdőjelezi meg. Számptalan kutatás támasztja alá a teljes intézményi szocializáción keresztül – bölcsődétől középiskoláig – változatos tanulmányi területeken és a társas és érzelmi fejlődésben is, hogy a családok, szülők bevonódása számokkal, érdemjegyekkel, és a pszichés jóllét növekedésében is, mérhető előnyökkel jár (Carter, 2002). Stratégiák, módszerek, eszközkészletek születtek a jó gyakorlatok támogatására, elterjesztésére, fenntartására (Growing and Sustaining, 2010).

Hasznos stratégiai lépés lehet, ha már a tervezés szintjén megjelenik ez a szemlélet. Akár a döntéshozók, a szakpolitika, de a helyi vezetés, egy-egy intézmény vagy akár csoport programjában, küldetésnyilatkozatában, céljaiban, jövőképében, ütemtervében jelen lehetnek a hatékony szülői bevonódás elősegítésére irányuló törekvések.

Az ilyen terv nem egyszerűen tevékenységek egymásutánja, hanem az értékek, célok és gyakorlat összehangolását teszi lehetővé. Részletezi, hogy az érintettek, „a csapat” (szülők, családok, szakemberek, de nagyobb léptékben akár a fenntartó, döntéshozó) hogyan dolgozik együtt. Egyfajta térképként, útvonalként fogható fel, amely az együttműködés bármely pontján képes eligazítást nyújtani. Az ütemterv vázlata, terve azoknak az egymásra épülő lépéseknek, folyamatoknak, melyeket a szülői bevonódás fokozása érdekében meg kell tenni.

Az ütemtervben kifejeződnek azok az értékek, melyek az intézmények és szakemberek munkáját is vezérlik, valamint ismerteti az intézményben folyó munka tartalmát és szerkezetét is, jelen esetben a szülőkkel való együttműködésre vonatkozóan. Egyfajta standardként fogható fel, amely egyrészt fontos információ a szülők felé is az intézmény szakmai hitvallásáról, másrészt átláthatóvá, bejósolhatóvá teszi a család számára is a várható történéseket. A tapasztalatok szerint a szülői bevonódás sikeres megvalósításában fontos szerepe van annak, hogy a kijelölt célokat és értékeket a szülők magukénak érezzék. Ha a terv akár velük közösen kerül kialakításra, ők is részesek a „csapatnak”, látják, hogy mik történnek az év során és annak mi a célja, akkor a családok könnyebben azonosítják saját szükségleteiket is, a szülők könnyebben tanulnak meg új viselkedésmódokat. Az ilyen szellemiségű tervezés a szakembereket is segíti abban, hogy az intézményen belül közös álláspontot fogalmazzanak meg a családokkal való munkában, támogatja őket a családok jobb megértésében, érthetővé teszi a szülői bevonódás folyamatát, lehetséges szintjeit, segít a lehetséges lépések körét kijelölni.

Az alábbiakban néhány példa olvasható azokra az **alapértékekre, alapelvekre, stratégiákra**, amelyeket a szülőkkel való együttműködés kialakítására tett erőfeszítések során érdemes szem előtt tartani. Természetesen ezek csak példák, nem kell, hogy mindegyik szerepeljen minden intézmény és csoport saját tervében, valamint az alábbiakat kiegészítő, gazdagító értékek és célok is bátran megfogalmazhatók.

- *Barátságos, vendégváró környezet:* mind a fizikai, tárgyi környezet, mind a szakemberek viselkedése legyen nyitott, ítélkezés- és fenyegetésmentes. Alakítsunk ki akár csak egy kicsi, közösségi teret, ahol a családok egymással is kapcsolatba kerülhetnek, a szülőknek lehetőségük van ismerkedni. Szervezhetünk ugyanezen célból kisebb összejöveteleket is, pl. év elején „Vissza a bölcsibe” rendezvényt.

- *Fókuszáljunk az erősségekre és az önszerveződés bátorítására:* éreztessük a szülővel, hogy partnerként tekintünk rá, a gyermekkel kapcsolatos döntéseket ő hozza meg, fontos a véleménye. Kapjon a szülő segítséget erőforrásainak kiaknázásához és a döntéshozatalhoz. Igyekezzünk szakmai tudásunkkal és információkkal segíteni a szülőket, hogy hatékonyan használhassák erőforrásaikat, tartsuk fontos célnak a szülő-gyermek kapcsolat erősítését, a szülői, nevelői készségek fejlesztését.
- *Fókuszáljunk az eredményekre:* világos, jól meghatározott kimeneteket kell meghatározni ahhoz, hogy lássuk, mennyire hatékony a szülői bevonódás. Ahhoz, hogy munkánk eredményét értékelni tudjuk, előre le kell fektetni, miket tekintünk eredményeknek. Ezeket a szülőknek is ismerni kell, hiszen a közös erőfeszítések jutalma az eredmények közös értékelése lehet.
- *Tanulási megközelítés:* a bevonási stratégiák a tapasztalatok függvényében alakuljanak. Meg kell figyelni, mi működik, meg kell hallgatni a családok szempontjait, és saját intézményi stratégiánkat folyamatosan fejlesztve lehet növelni a közös munkába bevonódó szülők arányát. Ez egy közös tanulási folyamat intézmény, szakember és szülő részéről is.
- *Az egyéni tapasztalatok, nézetek és kultúra tiszteletben tartása:* a nyelvi, kulturális és szokásbeli sokféleség érték. A kölcsönös tisztelet alapja, ha a szakember a kezdetektől tudatosan figyel arra, hogy értéként tekintsen a szülők egyéni sajátosságaira, a szolgáltatások nyújtása, a támogatás során tudatában legyen ezeknek a sajátosságoknak.
- *Hálózatépítés:* érdemes lehetőségeket teremteni arra, hogy a szülők kölcsönös, egymást támogató kapcsolatokat alakítsanak ki, egymás példáiból, tapasztalataiból legyen lehetőségük tanulni.
- *Fenntartható elköteleződés:* az intézmény nevelési programjának integráns részét képezze a szülői bevonódás fokozása. Az alapprogram, az éves nevelési terv, az intézmény saját szakmai programja, a tevékenységek tervezése, a mindennapi munka során legyen jelen, mint prioritás, ez biztosítja, hogy ne csak elvként tekintsünk rá, hanem fenntartható gyakorlatként is megvalósuljon.
- *Közösség-vezéreltség:* a bevonódást, szülői elköteleződést segítő tevékenységeknek azokon a prioritásokon, értékeken kell alapulnia, azokat a szükségleteket és érdeklődéseket kell szolgálnia, amiket a szülői közösség is fontosnak, érdekesnek, segítségnek tart.
- *Inkluzivitás:* minden erőfeszítést érdemes megtenni annak érdekében, hogy a szolgáltatást igénybe vevők sokféleségére reagálni tudjon az intézmény, befogadó légkörben folyjon a munka.

Hasznos lépésnek bizonyulhat a terv megvalósítását ellenőrző lista összeállítása annak érdekében, hogy az intézmény, vagy akár az egyes nevelők, szülők fel tudják mérni a szülői bevonódást segítő stratégiáik hatékonyságát. A lista segítségével mind a szülők, mind a szakemberek nyomon tudják követni a bevonódás fokozására tett erőfeszítések működőképességét, a lista közvetítheti azokat az alapértékeket és alapvetéseket, célokat, amiket a fentebb említett tervezési stratégia is megfogalmaz. Egy-egy ilyen lista használata a tapasztalatok szerint kézzelfoghatóvá teszi a sikereket, a jó teljesítményt. Az intézmény vagy akár egy-egy csoport összefoglalhatja a listában, hogy mit tart

erősségnek, milyen tevékenységeket tekint a szülői bevonódás fejlesztése, javítása szempontjából hasznosnak.

Ha az intézmény szeretne a szakemberei kezébe adni egy eszközt, ami önellenőrzési pontokat épít be a munkába, egy ilyen lista jó választás lehet. Minden intézménynek, együttműködve az intézményben dolgozó szakemberekkel, érdemes saját listát kialakítani, annak függvényében, hogy terveik milyen értékeket és célokat fogalmaznak meg. A szülői bevonódást monitorozó lista állításainak, kérdéseinek illeszkednie kell az előre kitűzött tervekhez és világosan ki kell fejeznie, hogy mit szolgál, mit mér. Akkor lehet igazán hasznos eszköz, ha a szakemberek és a szülők közös gondolkodásának eredményeként alakul ki, és valóban segítségként épül be a mindennapi gyakorlat fejlesztésébe.

A jó gyakorlatok között érdemes megemlíteni a **támogató hálózat létrehozását** is. A társas hálózatok résztvevői sokféle módon képesek egymást támogatni. Információk és tapasztalatok megosztására, egymás megerősítésére, közös gondolkodásra adnak lehetőséget. A társas kapcsolatok hatékony védőfaktornak tekinthetők a családok működésében, érdemes az előnyeiket a család és intézmény kapcsolatának építésében is felhasználni. Új ötletek és stratégiák születhetnek a közös munkából. A kisgyermekes családok sok hasonló kérdéssel, nehézséggel, témával néznek szembe. Bár a szülők szokásaik, értékrendjük, kultúrájuk vagy nyelvük alapján sokfélék lehetnek, a közös intézménybe járó azonos korú gyerekek számos ponton összekötik őket. A társas támogató hálózat lehetőséget teremt a tapasztalatok és működő, jó gyakorlatok, megoldások megosztására. A tapasztalatok szerint azok a családok, akik nyitottak másokra, tiszteletteljes légkörben fordulnak másokhoz, képesek a környezetükben bízni, szert tesznek olyan tapasztalatokra, amiben a szokások és hagyományok sokfélesége értéként jelenik meg, ezáltal is gazdagítva a hálózatban részt vevő szülőket, gyermekeket, családokat. A hálózatban működés kialakítja a résztvevőkben (szülőkből és szakemberekből egyaránt) azt az érzékenységet, amivel képesek a saját tapasztalataikon túl is tekinteni. Egy támogató hálózat akkor működik jól, ha világosan meghatározott közös céljai vannak a hálózatnak, minden résztvevő érti, hogy

- (1) miért van szükség az egymástól tanulásra;
- (2) milyen specifikus témák azok, amikről a résztvevők még többet meg akarnak tudni; és
- (3) mi lesz más a közös tanulás eredményeként.

A célok nem csupán másolatai más csoportok vagy közösségek megközelítéseinek, hanem valóban a hálózat résztvevőit támogatják abban, hogy saját közösségükre, családjukra, csoportjukra szabott stratégiákat alkossanak meg. A hálózat haszna akkor tapasztalható meg igazán, ha a hálózatban résztvevőknek valódi lehetőségük van kapcsolatba kerülni hasonló szerepet betöltő, hasonló felelősségi körű résztvevőkkel. A felnőttek tanulási működését vizsgálva tudjuk, hogy az információk kb. 20%-ára emlékszünk, ha halljuk, 40%-ra ha halljuk és látjuk, és 80%-ra, ha mi magunk aktív felfedezői vagyunk annak a tudásnak, információnak. A hálózatépítést és működtetést támogató komoly érv, hogy szakemberek, szülők közös munkával tanuljanak, gyerekfejlődésről, nevelésről, gondozásról, családi működésről, szülői szerepekről (Growing and Sustaining, 2010).

4.2 A motiváció, bátorítás, részvétel fontossága és gyakorlati megvalósítása

A családközpontú pedagógia megvalósítása, a családok bevonódásának segítése egy folyamat, amelyben folyamatosan fejleszthetjük saját gyakorlatunkat. A jelenlegi helyzet és az előrehaladás méréséhez érdemes azokat a jellemzőket, indikátorokat megvizsgálni, melyeket fontosnak tartunk saját gyakorlatunk szempontjából. Ezekhez az indikátorokhoz, a megvalósítandó tevékenységek területeihez tartalmaz ötleteket, példákat a fejezet.

A koragyermekkorai nevelés és gondozás területén a családközpontú gyakorlat indikátorai (McBride, 1999, 65.o.)

Pozitív kommunikációs készségek használata

- Tölts több időt a szülők meghallgatásával, mint kérdezéssel és tanácsadással!
- Gyakran adj írásbeli és szóbeli visszajelzést a szülőknek a gyerekük fejlődéséről és neveléséről!
- Tedd egyénre szabottá, hogy a családtól hogyan kapsz, és hogyan adsz nekik információt!
- Úgy tervezd a családokkal való találkozást, hogy a családnak alkalmas helyen és időben legyen!
- Olyan nyelven, szóhasználattal kérdezz és adj információt, amit megért a család!
- Közvetítsd a szülők felé, hogy szívesen beszélgetsz egy csomó témáról, ami őket vagy családjukat érinti!
- Kérdezd meg a szülőket, mit szeretnének, mielőtt elmondod nekik, mit nyújt az intézmény!
- Reagálj pozitívan és megfelelően a szülők javaslataira, ötleteire és különleges kéréseire!
- Használd a problémamegoldó készségeidet a családdal a gyermekükkel és saját magukkal kapcsolatos közös döntések során!

A család választásainak és döntéshozatalának támogatása

- Segíts a szülőknek összefoglalni, mit szeretnének maguknak és gyermeküknek, dolgozzatok együtt egy célkitűzés listán, ami a szülők saját szavaival van leírva!
- Úgy kezeld a szülőket a szolgáltatások tervezése és nyújtása közben, mint gyermekük valódi szakértőit!
- Dolgozz együtt a szülőkkel a beavatkozási lehetőségeken, és engedd őket dönteni, melyik lehetőség illik leginkább igényeikhez és erőforrásaikhoz!
- Kérd ki a szülők véleményét az intézményi vagy csoport gyakorlatok megváltoztatásában!
- Adj a szülőknek választási lehetőséget, hogy mikor és hol akarnak bevonódni gyermekük intézményes nevelésébe!
- Vond be a családtagokat a fórumokba, csoportokba, melyek az intézményről vagy a programokról döntést hoznak!
- Rendszeresen kérdezd meg az összes szülőt, hogy hogyan működik az intézmény, és milyen változásokat látnának szívesen!

A család és a gyermek erősségeinek és pozitív jellemzőinek erősítése és a rájuk való építés

- Tájékoztasd a szülőket gyermekük erősségeiről, képességeiről, és pozitív jellemzőiről a beszélgetésekben, feljegyzésekben, telefonon, stb.!
- Kérj információkat a szülőktől a hosszú távú céljaikról, reményeikről, terveikről a gyermekükkel és családjukkal kapcsolatban!
- Méltányold és dicsérd meg a szülők egyedi hozzájárulását a gyermekük előrehaladásához!
- Kérd meg a szülőket, hogy fogalmazzanak meg célokat és beavatkozásokat a gyermekük erősségeinek területén, és építsd be ezeket a beavatkozási/fejlesztési tervbe!
- Segítsd a szülőket, hogy lássák, hogy pozitív változásokat tudnak előidézni gyermekük életében!

A családok sokféleségének és egyediségének tisztelete és megbecsülése

- Úgy kérdezz és adj információt, hogy biztosan megértsék a szülők, olyan előadásokat készíts, melyeket könnyen megért a nagyközönség!
- A tisztelet és elfogadás érzését közvetítsd a szülők véleményével és érzéseivel kapcsolatban, akkor is, ha ezek nem egyeznek a tiédde!
- Értsd meg a családok kultúráját és értékrendszerét, vajon el tudod fogadni az ő értékeiket, akkor is, ha nem egyeznek a tiédde!
- Az írott információkat minden család anyanyelvén írd meg!
- Alkalmazz segítőket, ha szükséges, hogy segítsd a család részvételét a gyermek intézményes nevelésében!

Az intézmény-otthon partnerség örömmel fogadása

- A családok minden tagjának adj lehetőséget a csoporttevékenységekben való részvételre, és tedd otthonossá a csoportot a szülőknek, ha ott vannak!
- Adj lehetőséget a szülőknek, hogy részt vegyenek a tevékenységekről, és tervezésükről való döntésekben!
- Vond be a szülőket gyermekük intézményes nevelésébe, úgy, hogy otthonosan és lazán érezzék magukat!
- Dolgozz együtt a családokkal, hogy fejlesszék az intézményi szemléletet és gyakorlatot!
- Lásd örömmel a szülőket a csoportban és az intézményben, bármikor nevelési időben!
- Segítsd a szülőknek más közösségi szolgáltatásokat találni, ha szükségük van rá!

4.3 A bevonódás támogatásának eszközei, lehetőségek biztosítása

A családközpontú pedagógiai munka nem csak szemlélet, hanem megvalósuló gyakorlat is. Típek, praktikák, készségek sokasága áll a szakember rendelkezésére.

Amikor a kisgyermeknevelők támogatják a szülőket gyermekeikről való gondoskodásban, növekszik annak a valószínűsége, hogy a gyermekek sikeresek lesznek és egészséges felnőttekké válnak. A családok gyermeknevelésben való támogatása olyan kapcsolatok alakításával kezdődik, melyek kölcsönös tiszteleten, megértésen, és együttműködő döntéshozatalon alapulnak.

- Az üdvözlő és hívogató légkör támogatja a családok bevonódását. A környezet azt az üzenetet közvetítheti, hogy a szülők alapvető részei az intézmény közösségének: a barátságos, segítőkész személyzet, a nyitott ajtók politikája, a szülői információs felület, a gyerekekről és családjaikról készült fotók, és egy kijelölt terület, ahol a szülők egymással találkozhatnak, vagy együtt találhatnak ki programokat (Barbour, 1996).
- Biztosíts sokféle lehetőséget a szülők bevonódására! Mivel nem minden szülő egyforma, eltérő lehetőségeket kell kínálni számukra. Nem minden szülő érzi magát komfortosan, vagy tud segíteni a csoport tevékenységeiben. Néhányan azt szeretik, ha otthon segíthetnek, például jelmezeket gyárthatnak, vagy könyveket olvashatnak, stb. Míg néhány szülő válaszol az önkénteseket kereső hirdeteményre vagy kérésre, másokat személyesen kell invitálni. Gyakran szükséges sokfajta, ismételt lépés a tartózkodó szülők bevonásához.
- Értékelj minden szülő önkéntes idejét! Sok szülő szeretné látni, hogy amit tőlük kértek, közvetlenül jó a gyermekének. Bármilyen is a hozzájárulásuk, tudasd a szülőkkel, hogy fontos és alapvető szerepük van a program hatékonyságában! Az értékelt szülők valószínűbben maradnak bevonódva.

Tippek a családközpontú gyakorlathoz a bevonódás támogatása és az érdeklődés fenntartása terén (Sanabria-Hernandez, sa alapján)

Vonzóvá válni a szülők szemében

Csinálj egy rövid életrajzot magadról és az érdeklődési területedről! A szülőknek ritkán van lehetőségük az "átadás" és az "elhozás" között megismerni a nevelőt, és a rövid találkozások alatti beszélgetések a napi eseményekre szoktak fókuszálni. Néhány részlet megosztása a hobbidról és képességeidről csökkenti az "idegen" okozta szorongást és lazábbá teszi a szülőket.

Kérd meg a szülőket egy rövid kérdőív kitöltésére saját magukról! A szülők nem csak a gyermekükről tudnak értékes információkat adni, de egyedi képességeik és érdeklődésük az egész intézményi közösség számára hasznos lehet. Kíthethetik a kérdőívet az első napon, vagy hazavihetik, és másnap visszahozzák. Kérdések lehetnek például:

- Szívesen lennél "vendég" a csoportban? Tudnál mesemondó lenni? Tanítani egy dalt? Segíteni, alkotni valamit?
- Van olyan különleges érdeklődésed vagy képességed, amit szívesen megosztanál a gyermekekkel? A nevelőkkel?

- Hogyan érhetünk el legkönnyebben napközben?
- Mikor vagy elérhető napközben?

Ne csinálj mindent saját magad!

Egyes feladatokat adj át a dajkának, önkénteseknek, hogy gyakran legyen időd információt és észrevételeket megosztani, főleg a szülőkkel való beszélgetés közben. Ha mindent te próbálsz megcsinálni, az extrém fáradtsággal, frusztrációval, csalódással, sőt haraggal jár.

Csinálj fotóalbumot a csoportodról tevékenység közben!

A gyermekekről készült fotók tevékenység közben nagyszerű módja a szülők bevonásának. A fotók kirakhatók az üzenő falra, elküldhetők e-mailben, vagy megoszthatók közösségi oldalakon is a szülők írásbeli engedélyével.

Üzenő füzet minden gyerekről

Az üzenő füzet kitűnő módja a gyermek előrehaladásáról szóló észrevételek, információk küldésének, a szülőnek, és a szülőtől egyaránt. A szülőknak utat kínál a bevonódásra, segít, hogy a gyermek és az intézményi élet részeseinek érezzék magukat, és rendszeres visszajelzést adjanak és kapjanak.

Hozd ki a legtöbbet a behozás és elvívés tevékenységeiből!

Bár ezek az időszakok zsúfoltak, ne hagyd ki a lehetőséget, hogy bevond az érdeklődő szülőket. Örömmel üdvözlöd őket, és ha lehetséges, nyugtázd a megérkezésüket egyedi módon, pl. szólj a csoportnak, hogy „nézzétek, ki van ott – köszönjétek Sárinak és Kovács bácsinak”. Ez több célt is szolgál: Sári üdvözölve érzi magát, nyugodtabbá teszi Sári apukáját, aki otthagyja őt, valamint megtanítja (és modellálja) mások üdvözlésének és elismerésének fontosságát.

Ossz meg egy-két részletet!

Ha beszélsz a szülőkkel, adjál pár egyedi információt a gyermek fejlődéséről. A „Vele minden rendben” közel nem olyan kielégítő a szülőknél, mint a „Nem hiszed el, milyen lelkesen csinált gyurma állatokat a múltkor!”.

Csinálj sokféle különleges eseményt!

Próbálj meg tevékenységeket tervezni, mint például informális reggeli, piknik, kirándulások, nevelési könyvek és játékok vására, stb., az egész évben. Javaslatok kérése a szülőktől nagyobb bevonódásra biztatja őket a tervezésben és megvalósításban is. Tudd meg, hogy a szülőknél mikor a legjobb ilyen alkalmakat szervezni.

Kommunikálj gyakran!

Akár személyesen (szülői értekezletek), akár papíron (szórólap, hírlevél, stb.), akár online (honlap, e-mail), próbálj meg gyakran kapcsolatban lenni a szülőkkel. Kérdezd meg a szülőket, hogy a megosztott információ hasznos volt-e, és hogyan lehetne fejleszteni, akár tartalmilag (pl.: tervezett események), akár formailag.

A nagy elvárások számítanak

Ismertesd a szülőkkel az intézmény magas standardjait a fejlődési célok, nevelés terv, és minden gyerek sikerének segítése tekintetében. Ne vonakodj meghívni a szülőket, hogy vonódjanak be a döntéshozásba és tervezésbe, hogy segítsék az intézménynek elérni céljait.

Ünnepeld az eredményeket, értékeket!

Csinálj portfóliókat, gyűjteményeket a gyermekek csoportbeli tapasztalatairól, és tedd elérhető helyre, állítsd ki őket, hogy megnézhessék a szülők, ha ott vannak.

Bátorítsd a kapcsolatépítést a szülők között!

Az egyik jó út a szülői kapcsolatok építésének segítésére egy szülői kontakt lista készítése. Legyenek benne a kisgyermeknevelők, dajkák és más releváns intézményi személyzet. Néhány önkéntes szülő is összeállíthatja a listát.

Találj és csinálj hasznos elérhető forrásokat a szülőknek!

Néhány szülő biztatást és irányítást igényel a gyermeki viselkedés megértésének terén. Néhánynak aggodalmi vannak gyermekük mozgás- és nyelvfejlődését illetően. Néhánynak kérdései lehetnek a tanulási zavarok jeleiről, mások irányítást igényelnek, hogy hogyan fejlesszék gyermekük tehetségét vagy egyedi készségeit. Próbálj meg felkészülni a szülők segítésére mindenféle forrással, például kölcsönző könyvtárral, honlapokkal, szervezetekkel.

Hívd meg a szülőket a csoportba!

Gyakran hívd meg a szülőket, hogy látogassák meg a gyereket az intézményben, időzzenek a csoportban. Akár csendes megfigyelőként, akár aktív résztvevőként, ez a látogatás segítség lehet, és élvezetes is. (Gondolj bele, milyen különlegesnek érezheti magát a szülő, amikor a csoporttól köszönetet kap a látogatásért!)

4.4 A szülőcsoportos beszélgetés módszere és hatékonysága

A szülőcsoport módszere évtizedek óta hatékony együttműködési forma intézmény és család között. A hazai bölcsődei, óvodai és iskolai gyakorlatban is jelen vannak elemei. A bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja szerint: „A szülőcsoportos beszélgetések a bölcsődei nevelési évenként legalább három alkalommal szervezett tematikus beszélgetések a csoportba járó kisgyermek szüleit foglalkoztató aktuális nevelési témákról. A csoportos beszélgetéseket a kisgyermeknevelők vezetik, a szülőkkel kialakított partneri viszonyra építve.” (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről). Tipikusan fejlődő, de eltérő fejlődésmentű gyermeket nevelő szülők számára talán még inkább fontos lehet, hogy a szakemberrel való kapcsolattartás ilyen módon is megvalósulhasson. A szülőcsoportos beszélgetés hosszú távú tematikája és alkalmankénti menetrendje is leginkább akkor hatékony, ha az adott közösségre szabottan működteti a szakember.

Témák

Az egyes alkalmak akkor lehetnek hatékonyak, ha a feldolgozásra, megbeszélésre kerülő témák közérdeklődésre tartanak számot, a szülőket aktuálisan foglalkoztató kérdésekre keresik a választ. Bármilyen érdekes is az a téma, amit a szakember kiválaszt, nem fogja megmozgatni a szülőket, ha ők aktuálisan nem érzik ennek fontosságát. Érdekes az éves csoportok tematikáját a szülőkkel közösen kialakítani a munka kezdetén. A legtöbb szülő számára érdekes téma a fejlődési mérföldkövek kérdése, a problémaviselkedések („hiszti”, agresszió) kezelésének lehetősége, a jutalmazás és fegyelmezés kérdéskörei, az evés, alvás, sírás körüli kérdések.

Levezetés

Minden csoport egy üdvözlő, bemelegedő fázissal kezdődik. Rá kell hangolódni egymásra, rá kell hangolódni a témára. Az összerázódást segítheti, ha teával, kávéval tudjuk kínálni a szülőket. A csoportos beszélgetés elején fontos, hogy a szakember vezesse be a megbeszélni kívánt témát, elmondja, hogy mennyi idejük van erre a beszélgetésre, és mi a célja az alkalomnak. A szakembernek világosan kell tudnia, milyen üzenetet szeretne átadni, milyen változást szeretne elérni az adott szülőcsoportos alkalommal. Ha a szülők nem ismerik egymást jól, mindenképpen fontos egy bemutatkozó kört tartani.

A tartalmi rész gördülékeny lebonyolítása érdekében érdemes segítő kérdésekkel, beszélgetésindító félmondatokkal, befejezetlen mondatokkal, gondolatébresztő saját véleménnyel készülni, ami segíti a bátorítanabb szülők bevonását is. Természetesen az is előfordulhat, hogy egy-egy szülő magához ragadja a szót, annyira intenzíven bevonódik, hogy mások nem tudnak megnyilvánulni. Az ilyen esetek elkerülése érdekében néhány jól alkalmazható mondattal készülni kell a szakembernek arra is, hogy udvariasan tovább tudja adni a szót más szülőknek is. Ez történhet játékos formában, előre megbeszéli a csoport, hogy akinél a „bölcsök köve” van, az beszélhet, ekkor lehet egy szép követ kézzől kézre adni, vagy előre jelzi a kisgyermeknevelő, hogy bizonyos idő után kérni fogja a szó továbbadását, hogy mindenki megnyilvánulhasson. A szülőcsoportos beszélgetés is akkor működik jól, ha vannak közösen elfogadott szabályok. Nem szabad addig belevágni a munkába, amíg ezek nem tisztázottak. Csakúgy, mint más csoportmunkánál, **alapvető szabály:**

- a titoktartás – ami elhangzik, az a csoportban marad, máshol nem beszélnek róla a résztvevők;
- tisztelettel, elfogadással, odafigyeléssel vannak jelen a résztvevők;
- mindenki a saját nevében beszél, úgynevezett „én-üzeneteket” mond, véleményét, tapasztalatát nem kizárólagos igazságként tünteti fel;
- az aktuális témához tartozó dolgokról essen szó, senki ne terelje el a témát;
- mások kritizálása, elutasítása, érvénytelenítése tilos.

A csoport összetétele, igényei szerint a szabályok tovább bővíthetők.

Minden alkalom zárásaként összegezni kell a beszélgetés tanulságait, hasznosságát. Érdekes visszajelzést kérni, akár írásban is.

A szülőcsoportos beszélgetés egészét át kell, hogy hassa a bátorított, nyitott, interaktív és kiegyensúlyozott részvétel mindenki számára, az összejövetelek időt kell, hogy biztosítanak a reflexiókra, visszajelzésekre és utánkövetéses alkalmakra is, ha szükséges. Különböző eseményekre,

rendezvényekre való felkészülésre is alkalmasak lehetnek ezek a találkozások, melynek során a résztvevőknek lehetőségük van áttekinteni az eredményeket és meghatározni a következő lépéseket.

4.5 A közösségi (további) erőforrások elérése, program-gazdagítás, hálózatépítés

A gyermekek és családjaik gyakran igényelnek támogatást és szolgáltatásokat a kisgyermeknevelőn túl is. A bölcsőde információforrássá is válhat, közvetítővé vagy kommunikációs partnerré más szolgáltatások felé vagy velük együttműködve. A családgondozó, a szociális vagy egészségügyi szolgáltatások más szereplői fontos szakmai kapcsolatot jelenthetnek egy-egy nehezebb probléma esetén.

A szakemberek segíthetnek a családoknak az erőforrásokat és közösségben elérhető szolgáltatásokat feltérképezni és használni. Információk nyújtása, szórólapok terjesztése a valóban értékes programokról, lehetőségekről szintén hasznos lehet.

Arról sem szabad elfeledkezni, hogy a bölcsőde egy állomás az intézményes nevelésben, mely akkor tölti be maradéktalanul a szerepét, ha biztosítja az óvoda felé a zökkenőmentes átmenetet. Fontos tehát szem előtt tartani, hogy a családközpontú munka ne érjen véget a bölcsőde kapuján kilépve, hanem az óvodai nevelésben is megvalósuljon, akár azáltal is, hogy ez a szemlélet közös témája a két intézménytípus kapcsolatára épülő munkának is.

A közösségi együttműködések fejlesztése, hálózatépítés

A gyermeknevelési intézmények egyre inkább támaszkodhatnak a partnereikkel való együttműködésre. Ilyen partnerek lehetnek a helyi vállalkozások, a többi nevelési intézmény (óvoda, általános iskola, középiskola, felsőoktatási intézmény, nonprofit szervezet, önkormányzati, állami intézmény pl.: család- és gyermekjóléti központ/szolgálat, védőnői szolgálat, pedagógiai szakszolgálat, stb.). A gyermekek szükségleteinek kielégítése, és a jobb szolgáltatások nyújtása érdekében való kapcsolatépítés jó kiindulópontja lehet az intézmény és a közösség közötti partnerségnek. A partnerség erősítése több előnnyel is jár, például az intézmény több erőforrásra is támaszkodhat, a közösség összehangolhatja a gyermekek nevelésének területeit, felelősségét, az intézmények több pozitív szerepmodellt nyújthatnak, a helyi vállalkozások pedig profitálhatnak a pozitív közösségi kapcsolataikból, a gyermeknevelési intézmények támogatásából (Davis, 2000).

A közösségi együttműködések javításának területei lehetnek a következők (Davis, 2000):

- A kommunikáció javítása a közösségen belül: a közösség tagja sokszor nincsenek tisztában azzal, hogy milyen jó dolgok zajlanak a bölcsődében.
- A közösségi hozzájárulás és az intézmény céljainak egyeztetése: érdemes tisztázni, a közösség hogyan tud hozzájárulni a bölcsőde céljainak eléréséhez.
- A gyermekeknek és családoknak szóló szolgáltatások és a nevelés integrálása: a gyermekek és családok, szülők körüli szolgáltatások (beleértve a nevelést is) együttműködése, közös munkája hatékonyabbá teszi mindenki munkáját.
- Tiszta irányvonal kialakítása a bizalom fontosságáról: fontos, hogy mindenki tudja és megértse az intézményi politikát a bizalommal teli kapcsolatokról.

- A bölcsőde épület használatának kiterjesztése: a nyitvatartási időn kívül más kezdeményezéseknek is lehet teret adni, ezzel emelni a bölcsőde státuszát a közösségben, és plusz bevételt is jelenthet a bölcsőde számára.

Felhasznált irodalom

- 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről 2017.01.01-től hatályos változata
- Albright, M. I., Weissberg, R. P., & Dusenbury, L. A. (2011): School-family partnership strategies to enhance children's social, emotional, and academic growth National Center for Mental Health Promotion and Youth Violence Prevention, Education Development Center, Inc, Newton, MA
- Barbour, A. (1996): Supporting Families: Children Are the Winners!. *Early Childhood News*, 8(6), 12–15.
- Bowman, B. T., Donovan, M. S., Burns, M. S. (Eds.) (2001): *Eager to Learn: Educating Our Preschoolers* National Academy Press, Washington, DC.
- Carter, S. (2002): *The Impact of Parent/Family Involvement on Student Outcomes: an Annotated Bibliography of Research from the Past Decade*. CADRE
- Caspe, M., Lopez, M. E., Chu, A., & Weiss, H. B. (2011): Teaching the teachers: Preparing educators to engage families for student achievement. *Cambridge, MA: Harvard Family Research Project*.
- Cohrssen, C., Church, A., & Tayler, C. (2010): *Victorian early years learning and development framework: Evidence paper* Melbourne Graduate School of Education, Melbourne.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997): Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications *Developmental Review*, 18. 47–85.
- Danis I. és Kalmár M. (2011): A fejlődés természete és modelljei. In: Danis, I., Farkas, M., Herczog, M., Szilvási, L. (szerk.) *Biztos Kezdet Kötetek I. A génektől a társadalomig: a koragyermekkorai fejlődés színterei*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 76-126.
- Danis I., Farkas M., Oates J. (2011): Fejlődés a koragyermekkorban: Hogyan is gondolkod(j)unk róla? In: Danis, I., Farkas, M., Herczog, M., Szilvási, L. (szerk.) *Biztos Kezdet Kötetek II. A koragyermekkorai fejlődés természete – Fejlődési lépések és kihívások*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 24–67.
- Davis, D. (2000): *Supporting Parent, Family, and Community Involvement in Your School* Northwest Regional Educational Laboratory, Portland.
- Dunst, C. J. (2002). Family-centered practices birth through high school. *The Journal of Special Education*, 36(3), 141–149.
- Espe-Sherwindt, M. (2008): Family-centred practice: collaboration, competency and evidence. *Support for learning*, 23(3), 136–143.
- Gestwicki, C. (1992): *Home, school, and community relations: A guide to working with parents* Delmar, Albany.
- Growing and Sustaining Parent Engagement - A Toolkit for Parents and Community Partners* (2010) Center for the Study of Social Policy
- Guralnick, M.J. (1990): Peer interaction and the development of handicapped children's social and communicative competence in: Foot, H, Morgan, M., Shute, R. (eds.): *Children Helping Children* John Wiley & Sons, New York 275–305.
- Halgunseth, L. et al. (2009). Family engagement, diverse families, and early childhood education programs: An integrated review of the literature. *YC Young Children*, 64(5), 56.
- Harper Browne, C. (2014): *The Strengthening Families Approach and Protective Factors Framework: Branching out and reaching deeper* Center for the Study of Social Policy, Washington, DC
- Kas B., Billédi K., Cs. Ferenczi Sz., Csákvári J., Tánzos É. (2015): *Családi védőfaktorok alkalmazása a gyakorlatban* Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- Király I. (2011): Figyelj, emlékezz, gondolkodj! - A kognitív képességek fejlődése In: Danis, I., Farkas, M., Herczog, M., Szilvási, L. (szerk.) *Biztos Kezdet Kötetek II. A koragyermekkorai fejlődés természete – Fejlődési lépések és kihívások*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 226–269.
- Lombardi, J. (1992): *Beyond transition: Ensuring continuity in early childhood services*. ERIC Digest. Urbana

- Markowitz, A. (2001): Be careful who you ask: the perils of wisdom. In P. Block (ed.) *The Flawless Consulting Fieldbook and Companion* (pp. 81–87). San Francisco, CA: Jossey-Bass/Pfeiffer.
- McBride, S. L. (1999): Family-Centered Practices. Research in Review. *Young Children*, 54(3), 62–68.
- Mendoza, J., Katz, L. G., Robertson, A. S., Rothenberg, D. (2003): *Connecting with Parents in the Early Years: Executive Summary* University of Illinois at Urbana-Champaign, College of Education, Early Childhood and Parenting Collaborative
- Odom, S.L., C. Peterson, S. McConnell, and M. Ostrosky (1990): Ecobehavioral analysis of early education/specialized classroom settings and peer social interaction *Education and Treatment of Children*, 13(4), 316–331.
- Patrikakou, E. N. (2008): *The Power of Parent Involvement: Evidence, Ideas, and Tools for Student Success* Center on Innovation & Improvement, Lincoln.
- Sanabria-Hernandez, L. (sa): *Engaging Families in Early Childhood Education* <http://www.rtnetwork.org/essential/family/engagingfamilies>
- Swick, K (1994): Family involvement: An empowerment perspective *Dimensions of Early Childhood*, 22(2), 10–13.
- Szivák J. (2010): *A reflektív gondolkodás fejlesztése*, Géniusz könyvek, Budapest online
- Teleki B. (2003). *Családpedagógia* (Szociális füzetek 4.) Korda Kiadó, Kecskemét.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE